

אחדות

XXVIII. ÉVFOLYAM, 106. SZÁM • 2018. MÁJUS • 500 Ft
5778. SZIVÁN • סיון תשע"ח • ב"ה

egység

ירחון יהדות הונגריה

MAGYAR ZSIDÓK LAPJA • EGYSÉGES MAGYARORSZÁGI IZRAELITA HITKÖZSÉG

REB SÁJELE EMLÉKEZETE A bodrogkeresztúri csodarabbi jorcájtja

A CEDEK JAVÁRA
ADOTT KONCERTET
MÁGA ZOLTÁN

TRUMP: IZRAEL SZUVERÉN NEMZET
Jeruzsálembe költözött az USA nagykövetsége

ANTISZEMITIZMUS MA:
FELMÉRÉS EURÓPAI ZSIDÓK KÖZÖTT

KEDVES OLVASÓ!

Az elmúlt napokban két vita pörgette fel annyira az internetet, hogy kiakadtak az indulatmérők tőle.

Az egyik csak Magyarországon vetett hullámokat: egy iskolás fiú nem teljesen tisztázott körülmények között benyúlt a kecskeméti vadaspark szurikáta kifutójába: az állatkert kiskedvence, Zara ijedtében beleharapott, mire a fiú lerázta (ledobta?) a vemhes állatot, ami ott helyben elpusztult. A reakció döbbenetes, de felelősséget senki nem vállal. A fiú apja az állatkertet vádolja, az állatkert igazgatója a fiút, a pedagógusokat és a szülőket, sőt egy komplett generációt, az internet népe pedig nem riadna vissza a fizikai erőszaktól, a gyerek kezének levágása elég általános kívánságnak tűnik...

Ugorjunk a másik témánkra.

Izraelben megnyitották az Egyesült Államok Jeruzsálemben helyezett követségét az állam kikiáltásának 70. évfordulóján. Ez a május 14-én tartott esemény két emlékezetes dátum közé esett: előző nap a *Jom Jerusáláim*, Jeruzsálem újraegyesítésének napja volt, míg utána a Harag napja, amin az arabok Izrael felettük aratott győzelmére emlékeznek – lehetőleg zajosan és véresen. És, hogy teljes legyen a kép (a különböző naptárak véletlen egybeesése folytán), idén május 15-én indult a Rámádán is. (És akkor még az eurovíziós győzelmet nem is említettük...)

Hetek óta zajlott a „felkészülés” az eseményekre: Gáza és Izrael határán tüntetések, kődobálások, gyújtogatás és a zárt katonai zóna folyamatos megsértése vannak napirenden, az izraeli katonákkal való összecsapásokban lapzártánkig 60-an haltak meg – közülük legalább 50 elismerten a Hámász terroristája. A nyilvánvalóan szervezeten zajló provokáció, melyben a Hámász a szokott módon a palesztin civileket – nőket, gyerekeket, öregeket – élőpajzsul használ, hatalmas indulatokat gerjesztett, mind diplomáciai szinten (több ország hívta vissza Izraelből a nagykövetét), mind a világsajtóban, mind az internet „játsszóterein”.

Mi a kapcsolat a két, nyilvánvalóan messze-messze nem azonos súlyú ügy között? Az indulatok, a félinformációkra alapuló véleménynyilvánítás és az, hogy az internet népe, miközben egyes emberek életét semmibe veszik, másoktól az életösztonon túl is megkövetelik az önmérsékletet. Sokan és sokfelé kettősmércét alkalmaznak és nem hajlandók a saját felelősségüket számba venni, mindig csak a másokét lesik.

Ebben a lapszámban Steiner Jesájára, a bodrogkeresztúri csodarábbira emlékezünk halálának évfordulója alkalmából. Reb Sájale soha nem nézte, ki az, aki hozzá fordul segítségért. Minden szegénynek jutott hely az asztalánál és minden bajbajutottnak jutott hely a szívében. Nem zárkózott el a való élet elől, hanem szeretetlili személyiségevel egyformán segített gazdagot és szegényt, zsidót és nem-zsidót. Bár az ő tiszta emberszeretete tükröződne napjainkban, amikor olyan könnyen ítélünk meg és ítélünk el ismeretleneket...

Steiner Zsófia
főszerkesztő

Előfizetés:

www.fizetes.zsido.com

Újságunk korábbi lapszámait a
www.zsido.com/egység
oldalon találja meg elektronikus formában.

További információért hívja
a **06 1 268 0183**-as telefonszámot.

BORÍTÓ

Haszidok Bodrogkeresztúron

Fotó: Eli Wohl Photo

egység MAGAZIN

Kiadja a Chábád Lubavits –
Zsidó Nevelési és Oktatási Alapítvány
Achdut magazine is published
by Chabad-Lubavitch
The Jewish Heritage Center of Hungary

1052 Budapest, Károly krt. 20.
Telefon/fax: (+36-1) 268-0183
E-mail: egység@zsido.com
Internet: www.zsido.com

FELELŐS KIADÓ:
Oberlander Bárucl rabbi

FŐSZERKESZTŐ: Steiner Zsófia

ROVATVEZETŐK: Dénes Anna,
Cseh Viktor, Golubovics Martina

OLVASÓSZERKESZTŐ: Molnár Zsófia

TERVEZŐ-SZERKESZTŐ: Juhász Valéria

ISSN 1217-3223 (nyomtatott)
ISSN 1588-3223 (on-line)

A kiadvány szent szövegek részleteit
és magyarázatait tartalmazza.
Kérjük, ne dobja el!

REB SÁJELE EMLÉKEZETE

„Reb Sájele legfőbb
üzenete ez volt: minden
zsidó értékes. Mindenkit
egyforma melegséggel
fogadott, és áldásokkal
ellátva engedte őket
vissza otthonaikba.”

6. oldal

32. oldal

AZ EMIH VALÓDI VALLÁSFILOZÓFIÁJA (vélemény)

„Felettből aggályosnak találok, ha
valaki rabbi titulussal, a »progresszió
jegyében« a zsidó hagyományokat
középkorinak és etikátlannak titulálja
úgy, hogy érvelésében antiszemita
toposzokat megidéző csúsztatások
és félreértések vannak.”

SMÚZ

- 21 A főszerkesztő levele
A szurikáta, a terrorista
és a rabbi
- 41 Hírek

REBBE

- 51 Ma már a haszidok korai
ellenzői is haszidok lennének

HOHMECOLÓ

- 61 A csodarabbi generációk
utolsó fejezetei
Cseh Viktor írása
- 91 Reb Sájele emlékezete
- 101 Reb Sájele küldöttei

JIDDISKÁJT

- 121 Lechájim! A kóser borászat
és borkultúra nyomában
Dénes Anna írása
- 161 A bor szerepe a zsidóságban
Fuchs Jehosua írása

KILE

- 171 Barcheszütéssel indul
a fesztiválszezon

22. oldal

TRUMP: IZRAEL SZUVERÉN NEMZET

„Ha valakinek gondja van azzal,
hogy Jeruzsálem Izrael
fővárosa, forduljon Istenhez
– mert az egész tőle indult ki.”
Lindsey Graham szenátor

- 181 Antiszemitizmus ma: felmérés
európai zsidók között
- 211 A magyarországi zsidóság
átfogó felmérésébe fogtak
Interjú Jonathan Boyd-dal,
az IJPR ügyvezető igazgatójával
- 221 Trump: Izrael szuverén nemzet,
joga van ahhoz, hogy
eldöntse, mi a fővárosa
- 251 Mága Zoltán a saját
koncertjén is adakozott
- 261 „Szeretném visszaadni ezeknek
a lelkeknek a megnyugvását”
- 281 Se turul, se ZION, se mozi
A Zion egylet palotája mesél

MISPÓHE

- 301 A szőlő, ami megörvendeztet
Istent és embert

ÉCESZGÉBER

- 321 Az EMIH valódi
vallásfilozófiája
Kovács Jichák írása

- 341 Reb Sájele Steiner
mindig segít – mese

TANULMÁNYÚT IZRAELBEN

Izraeli tanulmányúton jártak a Maimonidész Gimnázium diákjai, mely során hajóval, gyalog, autóbusszal és teveháton járták be az országot délről északra és nyugatról keletre. Meglátogatták Izrael főbb nevezetességeit és sokat tanultak, tapasztaltak a Szentföldről. Útjuk során az állomások közt szerepelt többek között a Sírátófal, a Mászadá, a Holt-tenger, Ein Gedi, a Golán-fennsík, a Gálil, valamint Akko, Tel-Aviv, Meron és Kfar Chabad is. Ellátogattak a Jád Vásem múzeumba és Cfátra is, végül, de nem utolsó sorban pedig felkeresték iskolájuk névadójának, a Rámbámként is ismert Maimonidésznek a sírját is.

AZ UNIFORMIZÁLT ELJÁRÁS NEM AZONOS AZ EGYENLŐ BÁNÁSMÓDDAL

Fontos döntést hozott Nagy-Britannia legfelsőbb bírósága: az illetékes halottkémnek ezentúl figyelembe kell vennie az elhunyt családjának vallási kötelezettségeit, amikor dönt egy temetés engedélyezéséről.

Az ügy előzménye, hogy Londonban bejelentették, nem kapnak prioritást más elhunytakkal szemben a zsidók és muszlimok az eljárás során, annak ellenére, hogy a vallási előírások szerint a lehető leghamarabb – lehetőség szerint még azon a napon – el kell temetni az elhunytat. Volt olyan család, amelyikkel közölték, hogy két hetet kell várniuk a halottkém vizsgálatára.

A pert egy zsidó temetkezési társaság indította. A bírói testület szerint az eljárás diszkriminatív, irracionális és jogellenes: az uniformizált eljárás nem azonos az egyenlő bánásmóddal.

KÉT KÖTETTEL BŐVÜLT A ZSIDÓ ISMERETEK TÁRA SZOROZAT

A Chábád Lubavics Alapítvány gondozásában 2002 óta megjelenő sorozat mára 34 kötetet számlál. A 33. kötet a *Holokauszt és háláchá* címet viseli. „Ezek az írások nem csak a holokauszt történetének, tényeinek megismerése céljából hasznosak.” – olvashatjuk a szerző, *Oberlander Báruch* rabbi előszavában – „Túl azon, hogy megismerhetjük rajtuk keresztül szüleink, nagyszüleink, dédszüleink hősiességét... olyan alapelveket és vallásjogi érveléseket ismerhetünk meg, melyek a mindennapjainkban is felmerülhetnek valamilyen formában.”

A sorozat 34. kötete szintén Oberlander Báruch rabbi írásaiból közöl válogatást. A 200 oldalas kiadvány, melynek címe *A rabbi válaszol*, 80, a rabbihoz érkezett háláchikus kérdést és választ tartalmaz, különböző témákra bontva, melyek között a családi élet kérdései éppúgy szerepelnek, mint az üzleti életéi. Azok számára, akik tovább szeretnének tanulni, jó segítséget jelentenek az akkurátusan feltüntetett források.

MEGFEJTETTÉK A „LÁTHATATLAN TEKERCSEK” TITKÁT

Eddig láthatatlan szöveget fedeztek fel a holt-tengeri tekercsek töredékein az Izraeli Régészeti Hatóság laboratóriumában. A felfedezést egy olyan képalkotó technológia segítségével tették, melyet kifejezetten a tekercsek vizsgálatához fejlesztettek ki.

A közelmúltban megkezdtek 1950-es években fellelt, kétezer éves iratok digitalizálását, és eközben végeztek ismételt vizsgálatokat a töredékeken. Az új technológia segítségével vette észre Oren Ableman, a régészeti hatóság egyik doktorandusz munkatársa, hogy a korábban üresnek gondolt töredékeken valójában írás van. Találtak olyan töredéket is, melyen a szövegrészlet semmilyen, ma ismert héber szövegnek nem része, tehát feltehetően valamilyen elveszett szent irat darabja lehet.

MA MÁR A HASZIDOK KORAI ELLENZŐI IS HASZIDOK LENNÉNEK

Steiner Jesájá, a bodrogkeresztúri csodarabbi járcájta kapcsán a lubavicsi Rebbe leveléből idézünk, melyet a haszidizmus által előidézett pozitív változásokról írt.

*Isten kegyelméből
5720. támuz 12. (1960. július 7.)
Brooklyn, N.Y.*

H. A. Goodman úr; London

Üdvözet és áldás!

Jelzem, hogy megkaptam sziván hó 8-án kelt levelét, melyben említi a Chábád befolyását, a különböző irányú elkötelezettségeket és felelősségvállalásokat.

Természetesen érvényes az az általános megállapítás, mely szerint egy nagyobb összeg magába foglalja a kisebb összeget, ahogy bölcseink mondták: „A kétszáz magába foglalja a százat”. Ezzel a haszidizmus tanítására és a haszid életformára utalok. A haszidizmus célja nem a Tóra és a parancsolatok minimalizálása – Isten ments –, hanem azok erősítése és megszilárdítása azáltal, hogy elevenséget és lelkesedést visz a zsidó élet minden aspektusába.

A Báál Sém Tov, akinek 200. évfordulóját és életművének befejezését épp most, sávuot első napján ünnepeltük, nagy hangsúlyt fektetett az örömteli istenszolgálatra és a mindenkire és minden részletre kiterjedő isteni gondviselés felismerésére. E két alapelv szorosan összefügg egymással. Amikor valaki Isten jóindulatú gondviselésére, állandó odafigyelésére és törődésére koncentrálnak, akkor nem marad hely az aggodalomra, és a zsidó így képessé válik Isten örömteli és boldog szolgálatára.

Őn nyilván azt feltételezi rólam, hogy elfogult vagyok a Chábád nézőpont irányában, amit nem is tagadok, és nem is lenne értelme tagadni. Ezzel együtt tény, hogy a haszidizmus, amellet, hogy távol áll tőle a Tóra és a parancsolatok ügyében konfliktust teremteni, biztosítja a szükséges lelkesedést és ízt minden, a Tórával és a parancsolatokkal kapcsolatos dologban, és kizárólag a zsidó élet pozitív erőinek erősítése és élénkítése a célja.

Ezt a legnagyobb komolysággal és teljes meggyőződéssel jelentem ki. Remélem, Őn is elfogadja szavaimat és azok helyes értelmezését, különösen ezen a különleges napon, áldott emlékü apósom kiszabadulásának napján, akinek élete és munkássága hűen tükrözi a fent említetteket. Őn bizonyára ismeri a szovjet zsidók életkörülményeit abban az időben, amikor szörnyű vallásüldözés zajlott és számos zsidó szellemi vezető elhagyta az országot. Apósom azonban maradt és –

szinte teljesen egyedül – magasra emelte a Tóra és a parancsolatok zászlaját. Tevékenysége nem korlátozódott a haszid közösségre, ahogyan azt Őn is tudja, hanem a zsidóság minden irányzatának tagjaival törődött, beleértve az „ellentábort” is, ahogy Őn nevezi, és támogatta őket anyagilag és szellemileg. A másik tábor rabbijait, jesiváit, vallási intézményeit ugyanazzal az önfeláldozással és saját biztonságának kockáztatásával segítette, mint amivel a haszid közösségért dolgozott. Ebben az a mély meggyőződése vezérelte, hogy nincs két tábor a zsidó népben. A zsidó nép egy, melyet az egyetlen Tóra egyesít az egyetlen Isten alatt. Ez a felfogás a Chábád alapítójáig, és általánosságban a haszidizmus alapítójáig nyúlik vissza, aki hangsúlyozta, hogy a haszidizmus nem a haszid közösség tulajdona, hanem a teljes nép öröksége, és eljön a nap, amikor ez a lehető legteljesebb módon megvalósul.

Érdeemes megjegyezni, hogy ha valaki nyitott szívvel és előítéletek nélkül olvassa a Báál Sém Tov és követői korai ellenzőinek leveleit és tilalmait, akkor már ettől hasziddá válik. Tény, hogy minél inkább tiszteli és elismeri valaki a Vilnai Gáont, a haszidizmus legnagyobb ellenzőjét abban az időben, annál nagyobb és lojálisabb haszid válik belőle. Ennek oka egyszerű, mert azok a levelek leírják a haszidizmus ellenzőinek érvelését is, mely szerint a Tóra és a parancsolatok alapjainak meggyengüléséről tartottak. E feltételezés hibás volta egyértelmű. Állítson csak meg bárkit az utcán, legyen az akár a „másik tábor” rendíthetetlen tagja, és kérdezze meg tőle, hogy kik azok a haszidok és milyen életet élnek. Azonnal valami ilyesmit fog válaszolni: „A haszid egy szakállas-pajeszos zsidó, ódivatú ruhában, aki két pár tfilint rak, hosszasan imádkozik, bojkottálja a mozifilmeket, odafigyel, hogy csak őrzött maceszt egyen peszáchkor stb. További magyarázat szükségtelen.

Bízom benne, hogy ezzel megválaszoltam az Őn által felhozott témát, melyet első alkalommal érintettünk közvetlenül.

A legjobb kívánságaimat küldöm ezen a napon, áldott emlékü apósom kiszabadulásának napján, álljanak az ő érdemei mellettünk!

Áldással,

M. Schneerson

A CSODARABBI GENERÁCIÓK UTOLSÓ FEJEZETEI

Amikor csodarabbik alakját és az ő történeteiket idézzük, akkor jellemzően a 18. század körül forognak agytekervényeink. Kevesen gondolunk bele, hogy csodarabbik éltek a későbbi századokban is, ráadásul hazánkban is: Északkelet-Magyarország lankáin és síkságain egyaránt – közöttük a 20. század egyik legjelentősebb zsidó alakja, a keresztúri rebbe. Steiner Jesájá, Reb Sájele 93. jorcájtja alkalmából idézzük fel a Bodrog-parti falu és környékének néhol csodálatos, máskor hétköznapi zsidó mítoszait. CSEH VIKTOR ÍRÁSA

ANYJA VITTE...

A nagyra hívatott gyermek 1851-ben született Felsőzborón, ahol idejekorán, háromévesen félárvaságra jutott, miután apja meghalt. Még nem volt bármicvó a fiú, mikor anyja a liszikai cádikhoz, *Friedmann Cvi Hirsch*-hez (1808–1874) vitte, aki rögvest felismerte a Tóra fényét az örökké firtató szemekben – ám Reb Hersele mielőtt végleg magához vette volna a fiút, először a híres búdszentmihályi jesivába küldte, ahol *Rottenberg Semajahu* (?–1873) rabbi pallérozta Sájelét.

A LISZKAI CÁDIK KEDVENCE

Búdszentmihályt követően Sájelét a liszikai cádik teljes pártfogásába vette – állítólag annyira szerette, hogy egyszer még a rebecen is szemrehányást tett Reb Herselének: „ez a Sájele a te mindened!”. Reb Sájele a liszikai rebbe segítőtje lett, amiben csak lehetett úgy tett, mint mestere. A rebbéhez látogatók sokszor neki is ajándékokat vagy pénzt adtak, melyeket ő is szétosztott a rászorulóknak között.

Egyszer egy özvegyasszony érkezett a liszikai cádikhoz, hogy segítséget kérjen leány kiházásához, melyhez 300 forintra volt szüksége. Az összeget – melyet Reb Sájele az adományából kuporgatott össze – még az előtérben odaadta a nőnek.

Amikor kinyílt az ajtó, a rebbe tréfásan megjegyezte: „Jesájó, te megelőzől az összes üzletemben!”

A rebbe annyira kötődött tanítványához, hogy utódjául Reb Sájelét óhajtott, viszont ezzel nem mindenki értett egyet, többek nem kívánták maradását...

LISZKA: MARADNI VAGY MENNI?

Nem tudván, mitévő legyen, felkereste hát *Hajim Halberstam* (1793–1876), szanzi rebbét, aki azt tanácsolta neki, hogy maradjon Liszkán, és tartson ki a végletekig! Reb Sájelét viszont nyomasztotta a tanács, hisz nem kívánt senki ellensége lenni, így megerősítésért a hazaútján elment a nadvornei rebbéhez, *Mordkhe Leifer* (1824–1894) pedig azt mondta neki, hogy: „a szanzi rebbe nagy harcos, de te békés ember vagy, költözz hát Keresztúrra, és ott tedd azt, mit mesteredtől tanultál!”

A „HASZID TRÓN” BODROG-KERESZTÚRRA KÖLTÖZÖTT

Reb Sájele szerény vonásának megfelelően 1875-ben inkább Bodrogkeresztúrra költözött és feleséget is onnan választott magának. A liszikai csodarabbi halálával végül az egyik veje, *Friedlander Hajim* (1835–1904), a korábbi erdőbényei rabbi lett az „örökös” – viszont a *Tál Hajim* (Bethlen, 1909) szerzője a

világ dolgaitól zárkózottabban élt, nem igazán fogadott híveket, így a képzeletbeli magyar „haszid trón” Reb Sájelével együtt Keresztúrra költözött.

KÉT SZENTÉLETŰ ASSZONY

Felesége *Weinstock Szára* (1857–1922 / 5682. támu 22.) az itteni haszidok egyik mesterének, *Weinstock Jichok Jona* (1822–1894 / 5654. sziván 7.) leánya lett. Konyhájában volt olyan, mikor 500-600 ember számára készült ízletes húsétel – úgy, hogy a rebbecen tejen és kenyéren élt, csak ünnepnapon evett húst.

Miután rebecen Szára kilehelte nemes lelkét, a rebbe könnyek között mondta – ekkor látták életében egyszer sírni –, hogy felesége addig egyszerű zsidóként próbált változtatni a mindennapok szenvedésén, de halálával követként indult a Messiás elé, hogy kérlelje jövőtelét.

A gyászidőszak elteltével a Törvény értelmében a rebbe újraházasodott, második felesége pedig a gyürei rabbi, *Róth Mose Simon* (1845–1877) leánya, a szomotori dajan, *Krausz József* (1860–1915) özvegye, *Róth Szára* (1863–1936 / 5697. hesván 17.) lett.

REB SÁJELE „UDVARTARTÁSA”

A mestere szokása szerint ő is fogadta a zarándokokat, ám a *kvitliket*,

vagyis a hozzá érkező kéréscédulákat, mindig a lisztkai rabbi sírjához vitte – melyet legalább havonta egyszer felkeresett. A leveleit pedig élete vége felé is úgy írta alá, hogy „az olaszlisztkai rabbi szolgája”.

Ahogy fénye emelkedett és egyre többen zárandokoltak hozzá tanácsokért, vagy éppen a gyógyulás reményében, úgy módosította az állami vasutak is a menetrendeket: így például a hét bizonyos napjain több szerelvényt indítottak Bodrogkeresztúrra...

A HASZIDOK ÉS A KERESZTÚRI ZSIDÓK

A rebbe „udvartartása” 25-30 férfitől és családjáikból állt, akik Reb Sájele otthona és imaháza köré tömörültek, így a „tősgyökeres” keresztúri zsidóktól elkülönültek, egyedül a temetőt használták közösen, illetve fizették a hitközségi adót.

A bodrogkeresztúri hitközségben – melynek magjai már a 18. század első harmadában kezdtek gyökeret verni a hegyaljai lankákba – számos, kiváló Talmud-tudós szolgált: az elsők között találjuk *Währmann Israel* (1755–1826) rabbit, aki 1799-től Pesten tevékenykedett, aztán *Grünwald Menáchem Gerson* (1817–1869 / 5630. tisri 22.) rabbit, kinek teste a temetőben, az oheleken kívül fekszik, vagy a nagy hírű felsőábrányi rabbi unokáját, *Güns-Schlesinger Moset* (1861–1924 / 5684. ádár II. 6.), aki a rebbének kortársa volt, így tevékenységük egy része párhuzamosan zajlott.

NÉZETKÜLÖNBSÉGBŐL ÍTÉLŐSZÉK

Rav Mose halála után nézeteltérés támadt az utódlást illetően a hitközség és a haszid hívek között, utóbbiak ugyanis nem fogadták el a rabbi fiát, *Schlesinger Hermann* (Güns Chájim Álter; ?–1944) anyakönyvvezető rabbijuknak. A konfliktus oly nagyra duzzadt, hogy még az Orthodox Központi Bizottságot is be kellett vonni az ügybe. A bizottság végül a kor legnevesebb rabbijaiból (köztük a „nagy trió”, a búdszentmihályi, mádi és

váci rabbi) álló „ítélőszéket” állított fel, mely megállapította, hogy Schlesinger rabbi kinevezése törvénytelen, és minden keresztúri zsidónak el kell fogadnia őt rabbijául – a vallási döntvényük pedig megfellegbízhatatlan.

JÖTT A PÉNZ, DE FŐLEG MENT

Egyszer a rebbe az újhelyi csodarabbi jorcájtjára utazott, az évfordulóra érkezők közül pedig szinte mindenki kívánt vele legalább pár szót váltani. Ekkor sokan pénzben köszönték meg a rebbe biztató szavait, viszont még többen jöttek a pénzért könyörögni. A rebbe pedig mindig adott, adott akkor is, ha már nem volt miből, így történetesen végül az, hogy már a hazaútra sem maradt neki: kölcsön kellett kérnie a vonatjegyre.

Csak halála után derült ki, hogy a különböző bankoknál több mint kétszáz millió koronás tartozást halmozott fel, mely hatalmas összeget a zárandokok között osztott szét, kockára téve ezzel saját megélhetését is. Ugyan lett volna olyan arisztokrata, aki milliókkal akarta meghálálni politikai sikerét, de őt a rebbe csak egyre kérte cserébe: „Szeresd felebarátodat, mint önmagad!” (3Mózes 19:18.).

AMIKBŐL A REBBE TANULT ÉS TANÍTOTT

Tanításainak alapjait a lisztkai rebbe emlékeiből, illetve annak Tóra-magyarázó könyveiből, a *Ách Pri Tóvá* (Miskolc, 1870) és *Hájásr vöHátov* (Munkács, 1880) merítette, de elmesélésekből tudjuk, hogy beszédeit a lizenszki rebbe, Elimelekh Weisblum (1717–1787) *Noam Elimelekh* (Lemberg, 1788) és a sátoraljaújhelyi csodarabbi, *Teitelbaum Mose* (1759–1841) *Jismách Mose* (Máramarossziget, 1895) című köteteinek magyarázataival is színesítette. A könyvek a haszid világ alapműveinek számítanak, a *Noám Elimelekh* kötettől a lubavicsi Álter Rebbe, Ijadi-i *Sneur Zálmán* (1745–1812) rabbi annyira el volt ragadtatva, hogy *Széfér Sel Cádikim*-nak, vagyis „Az Igazak Könyvének” hívta.

ÉS KIDŐLT A TÓRA EGYIK HEGYALJAI OSZLOPA...

Steiner rabbi Eperjesről tartott háza, amikor valami megkarcolta a lábát. A sebet az agg rebbe elkaparta, és ettől orbánc keletkezett, a fertőzés pedig továbbterjedt, tüdőgyulladásra kapott és hamarosan fekvőbeteg lett. Válságos állapotának híre hamar elért a fővárosba is, ezért Dr. Molnár Béla, a Zsidó Kórház akkori sebész főorvosa és két kollégája autóval utazott le Bodrogkeresztúrra, de az idős rabbi állapota már nem engedte meg a műtéti beavatkozást, és az állapota válságosra fordult.

Ahogy kezdett terjedni a hír, hogy nincs lehetőség a rabbi megmentésére, úgy érkeztek egyre többen és többen, hogy vele lehessenek az utolsó órákban. Egy idő után már annyian voltak, hogy az egész Kossuth Lajos utcát elzárta a tömeg. Természetesen a sokadalom között voltak a különböző felekezet papjai is. Szombat éjszaktól virrasztott mindenki, a zsidók imádkoztak, *tehilimet* (zsolnárokat) mondtak a rabbi gyógyulásáért. Vasárnap napközben a rebbe állapota valamivel jobbra fordult, ám estére újra rosszabb lett; hétfőn hajnalban még elmondta a reggeli imát, majd végleg kilehelte szent lelkét.

A MEGYE LEGNAGYOBB TEMETÉSE

A temetést kedd reggelre halasztották, hogy mindenki, aki tiszteletét szerette volna tenni a rabbi utolsó útján, el tudjon jönni Bodrogkeresztúrra. A temetése napján több mint 10.000 jegyet váltottak a helyi állomáson; a rendszeren is járó vonatokon kívül hat mentesítőszerelvény is érkezett az ország különböző pontjáról.

A rabbi egyszerű koporsóját abból az asztalból készítették el, melennél tanult és híveit fogadta. A temetési szertartást a szabad ég alatt végezték, sokan a környező házak tetejére másztak fel, hogy láthassák a búcsúztatást. Több száz rabbi, a magyarországi orthodoxia krémje szeretett volna heszpedet (gyászbeszédet) mondani a halott felett, ám végül csak a három veje mondott siratókat: *Feiga Rivka* (1885–1942) leánya révén *Klein Rewven Hajim* (1885?–1942), szinai rabbi, a *Rewven Mate* (Vranov, 1938) könyv szerzője, *Rachel* (1887–1944) leánya révén *Alter Landau Jiszroel Avraham* (1886–1942) edelényi rabbi, a *Bét Jiszráél responsum* (New York, 1954) írója és Kreintce (1889–1944) leánya révén *Gross Smuel* (1888–1944) ricsei rabbi. Utánuk csak a hazai „nagy trió” egyike, a mádi gáon, *Winkler Mor-*

dekhaj Leib (Lipót; 1844–1932) – fő művének címe után *Levusé Mordekháj* (Tolcsva, 1912) – és a szanzer rebbe, a *Divré Hájim* (Zhovkva, 1864) szerzőjének fia, az újfehértói rebbe, *Solem Lezer* (Salom Eliezer Halberstam, 1862–1944) búcsúzhattak tőle nyilvánosan.

Az ezt követő feszült csendet állítólag a postamester törte meg, aki széles mozdulatokkal gesztikulálva

nak szeretni és tisztelni az emberek, amint engem tiszteltek az évtizedek során. Ember vagyok, vagyont nem hagyok rád, csupán egy erőt: a vigasztalás, a meggyőzés, a jötevés erejét. Ha súlyos kérdésekkel fordulnak hozzád, itt hagyott híveim, ha túl nagy a probléma, keresd fel síromat minden hét péntekjének délutánján az ünnep beállta előtt, imádkozzál és az Isten általam segítségére lesz.”

Viszont Reb Avromele nem sokszor látogatta meg a temetőt, mert tragikus gyorsasággal távozott az élők sorából. Alig 20 hónapnyi utódlás után szállt szentéletű apja mellé a sírba, kinek egyébként példás utódja volt „méltó fia apjának, de apja népének”. A haszid rabbiszéket ezután a legidősebb Rivka Cirel (1900–1944) leánya révén, *Rubin Mээр József* (1899–1944) veje foglalta el.

1944-ben a mintegy négyszázötven bodrogkeresztúri zsidót az első transzportok között deportálták. A haláltáborba csak néhányan éltek túl, de közöttük volt a rebbe egyik fia, *Rubin Jiszáchár Beris* (1925–2001), aki a tengerentúlra mentette apai örökségét és „Kerestir” néven haszid dinasztiát alapított.

NAPJAINKBAN

Reb Sájale emléke szinte egy árnyalatot sem kopott meg. Sírját íjár hó 3-án ma is százával, de egész évben ezrével keresik fel. Egykori házában és a környező épületekben valóságos orthodox zsidó központot építettek ki az elmúlt években, ahol két haszid állandó jelleggel él és fogadja a zárandókat. Ma újra nincs olyan sábesz, hogy ne lenne Tóra-olvasás az új zsinagógában. Az Örökkévaló segítségével pedig további gyarapodás várható!

mutatta, hogy Reb Sájale legalább a kétszeresét osztotta szét annak, amit kapott. Utalva ezzel a rabbi határtalan jóindulatára...

UTÓDLÁS: STEINERBŐL RUBIN

A csodarabbit fia, *Steiner Avromele* (1881–1927 / 5687. ádar I. 18.) követte; az apja a következő szavakkal adta át helyét:

„Minden marad a régiben. Te átveszed örökömet és éppen úgy fog-

BIBLIOGRÁFIA: Büchler Márton, „Reb Sájale”, in: *Egyenlőség* (1925), 44. évf. 19. szám, 3-4. old.; Cseh Viktor, „Reb Sájale”, in: *Egység* (2017), 27. évf. 95. szám, 10. old.; Cseh Viktor, Mózes Krisztián, *Zsidó kerékpártúrák Északkelet-Magyarországon* (Budapest: Mazsike, 2018), kézirat; Szabolcsi Miksa, „Látogatásom a bodrogkeresztúri csodarabbinál”, in: *Egyenlőség* (1910), 29. évf. 33. szám, 5-9. old.; „Reb Jesájale életrajza – Mé beér Jesajohü”, in: *Zsidó Ujság* (1928), 4. évf. 28. szám, 2-3. old.; „Reb Sájale – Egy magyar csodarabbi élete”, in: *Egyenlőség* (1928), 48. évf. 20. szám, 9-10. old.; „Több mint tizezer ember vett részt a csodarabbi éjszakai temetésén”, in: *Egyenlőség* (1925), 44. évf. 18. szám, 12. old.; „Meghalt Reb Sájale Steiner a bodrogkeresztúri »csodarabbi«”, in: *Egyenlőség* (1925), 44. évf. 18. szám, 3. old.

Reb Sájele emlékezete

DÉNES ANNA ÍRÁSA

Egy alkalommal, szombaton, amikor a hászidok összegyűltek szeretett vezetőjük asztala körül, ő pedig jó szívvvel és bőkezűen osztogatott mindenkinek az ételből, furcsa dolog történt. Bár a sóletben reb Sájele asztalán soha nem voltak csontok, ez alkalommal, ahogy mert az ételből, egy hatalmas csont meredt ki az egyik tányérból. Reb Sájele gondolkodás nélkül letette egyik tanítványa elé, aki évek óta házas volt, mégsem született gyereke. A hászidok rögtön megértették: a csont jiddisül „bejn”, ami nagyon hasonlít a héber „ben”, vagyis fiú szóra. Így adott áldást reb Sájele, és a tanítványnak egy éven belül valóban fia született.

Reb Sájele legfőbb üzenete ez volt: minden zsidó értékes. Fontos volt számára, hogy a hozzá érkezők mindig kényelmes fekhelyet és megfelelő mennyiségű ételt kapjanak. Hitt abban, hogy a boldog ember jobb apa és jobb férj lesz, hogy annak a zsidónak, akinek nem kell a napi betevőért aggódnia, olyan értékes dolgokra tudja fordítani az idejét, mint a Tóratanulás, az imádkozás. Az otthonában uralkodó légkör, a rebbe kedves, emberi személyisége mágnesként vonzotta Keresztúrra a zsidókat az egész országból, hászidokat és neológokat, munkásokat és csavargókat, pesti üzletembereket és nagy rebbéket is. Reb Sájele mindenkit egyforma melegséggel fogadott, és megélhetésre, egészségre, gyermekekre adott áldásokkal ellátva engedte őket vissza otthonaikba. Sőt, nem csak zsidók jöttek: nem-zsidók is érkeztek az ország minden tájáról, mert ha már semmi sem segített, reb Sájele áldása mindig hatásos volt.

A rebbe minden idejét a hozzá érkezőkre áldozta, és bármikor kész volt félbehagyni a Tóratanulást vagy az elmélkedést, ha egy zsidónak egy pohár vízre, vagy nyugodt fekhelyre volt szüksége. Ros hájánakor, amikor más rebbék mély meditációban, szobájukban elzárkózva imádkoztak, ő csokoládés süteményt osztogatott a hászidjainak, mert hitte, hogy az őszinte imádkozáshoz a test elégedettsége is szükséges. Árvákat fogadott be és nevelt fel saját gyermekeiként. A formális Tóra-magyarázatok helyett Hilél útját követte, mindenkivel szeretett emberként bánt. Számára a Tóra legfontosabb tanítása ez volt: fontos vagy! – és ezt adta tovább a hozzá érkezőknek. Ha ugyanis egy zsidó azt érzi, hogy észreveszik, számon tartják, és hogy Teremtője boldognak akarja látni, akkor az imái sokkal őszintébbek lesznek, megtelnek az Istenbe vetett igaz hittel, és ezáltal beteljesülnek. Reb Sájele megtanította a hozzá érkezőknek, hogy az *emuná*, az Istenbe vetett hit a világon a legerősebb erő, hogy mindenki érdemes arra, hogy áldást kapjon és arra is, hogy a legkilátástalanabb helyzet is örömtelivé válhat. Az emberek pedig hittek neki és hittek abban is – hiszen nap mint nap tapasztalhatták –, hogy a szent ember imái meghallgatásra találnak: áldásainak és imáinak hatására megoldhatatlannak tűnő problémák oldódtak meg, gyógyíthatatlannak látszó betegek épültek fel és elvezették hitt lelkek tértek meg. Emlékéből fakadjon áldás.

FOTÓ: MEGYERI JONATÁN

REB SÁJELE KÜLDÖTTEI

BESZÁMOLÓ A BODROGKERESZTÚRI CSODARABBI JORCÁJTJÁRÓL

Idén ijar hónap 3., a magyar haszidizmus naptárának ez a különleges napja az elmúlt évekhez hasonlóan különleges vibrálással telt meg. Ekkor van ugyanis a Bodrogkeresztúri rabbi, Reb Sájele jorcájtja, azaz halálának évfordulója. Bizonyos tekintetben azonban minden évben egyre különlegesebb ez a nap, ugyanis évről évre többen jönnek a világ minden pontjáról Bodrogkeresztúrra a cádik sírjához imádkozni, a szent rabbi áldását és segítségét kérni a legkülönbözőbb ügyekben. MEGYERI JONATÁN ÍRÁSA

REB SÁJELE ÖRÖKSÉGE

Reb Jesájá, vagy ahogy később „becézték”, Reb Sájele nemcsak a helyi közösség és a régió, de az egész zsidó nép gondját a vállán viselte, számtalan legenda és történet kering arról, miként segített mindenkinek, aki hozzá fordult. Nagyon hamar híre ment, hogy Reb Sájele igazi csodatevő, imái, áldásai, úgy tűnik, minden Égi „ellenállást” legyőznek, amit kér, Isten teljesíti, ahogy a Talmud tanítja az igaz emberekről, cádikokról: „ha egy cádik elrendel valamit, Isten teljesíti azt, ha pedig megszüntet valamit, Isten megszünteti azt” (*Moed Kátán* 16b.) egy Jób könyvében található írásvers alapján: „rendeld el, mondjad és Én teljesítem” (*Jób* 22:28.).

Nem tellett sok időbe, hogy zsidók és nem-zsidók egyaránt sorokban álljanak Reb Sájele ajtaja előtt, ki megélhetésért, ki egészségért, ki gyermekáldásért fordult hozzá, a cádik mindenkit mosollyal, empá-

tiával fogadott. A keresztúri haszid udvar mind a mai napig él és virágzik, követői többsége az Egyesült Államokbeli Brooklyn Boro Park és Williamsburg negyedében, illetve Izraelben és Angliában élnek.

HASZID-TURIZMUS

Az elmúlt években jelentősen megnőtt a különböző cádikok sírjának „népszerűsége”, melynek alapvetően három oka van. Ezek közül a legfontosabb az, hogy ezek a szent rabbik nemcsak életükben, de halálukban is az Égből segítik a zsidó népet, közbenjárnak értünk a Teremtőnél, segítenek imáinkat a „megfelelő helyre juttatni”. Második, ennél profánabb ok, hogy manapság sokkal szabadabban és nem utolsó sorban olcsóbban lehet utazni olyan helyekre is, ahová az elmúlt évtizedekben elképzelhetetlen lett volna az eljutás. Így óriási népszerűségnek örvendenek az olyan desztinációk, mint az ukrainai

Umán, a breszlovi Náchmán rabbi sírja, a luzsenszki Reb Elimelech sírja vagy a korábbi lubavicsi rebek sírjai, legyenek azok az ukrainai Hádicsban vagy Lubavicsban. Harmadik ok pedig az, hogy egy ortodox, vallását aktívan és hittel megélő zsidónak remek célt adhat egy spirituális tartalommal is bíró utazás.

A „célállomások” közt kiemelkedik a már említett Umán, ahova a cádik Reb Náchmán jorcájtján Ros Hásánakor, a zsidó újéven évente egyre többen és többen jönnek el, hogy az ünnepet elmélyült imádkozással a cádik sírjánál töltsék. Talvaly a becslések szerint majd száz-ezer zsidó ünnepelt Umánban, ahol immár vagy 400 zsidó család lakik az év folyamán, óvoda, iskola és négy kóser étterem is üzemel.

Az elmúlt években Bodrogkeresztúr is egyre népszerűbb, olyannyira, hogy évről évre nagyjából megkétszereződik a zarándokok száma.

Reb Sájele házában, a „hojz”-ban párhuzamosan több minjenben is imádkoznak az egész nap folyamán, az udvarban profi ipari konyha üzemel. A rabbiház melletti épületben vendégházat alakítottak ki, ahol az év során folyamatosan tudnak megpihenni a zárandokok.

KERESZTÚR AZ ÚJ UMÁN

Személyes jóbarátom, a New Yorkban élő Grünwald Feivel, Sanyi, aki maga is Bodrogkeresztúron született, szervezi az ellátást immáron 15 éve. A jorcájtkor elmesélte, hogy idén több mint 40 ezer chálát (bárhész avagy kalács) sütöttek a vendégeknek, ami jól mutatja, mekkora tömegre számítottak a szervezők, emellett persze jó pár konténernyi élelmiszer érkezett Amerikából és Izraelből, hogy a zárandokokat megfelelő módon ki tudják szolgálni.

Becslések szerint idén körülbelül tízezeren érkezhettek a jeles napra ebbe a nemrég még álmos kis faluba. A legtöbben már néhány nappal korábban, sábeszre megérkeztek, de akadtak jó páran olyanok is, akik a jorcájtot követő szombat maradtak Keresztúron vagy a környékén. A legtöbb zárandok természetesen, ha már erre jár, meglátogatja a környék más nevezetes rabbisíriját vagy zsidó emlékhelyét, így az EMIH által két éve felújított mádi rabbiház is zsúfolásig telt turistákkal.

Szürreális élmény volt végigsétálni Bodrogkeresztúr főutcáján, amely leginkább Bné Bárák vagy Williamsburg főutcájára emlékeztetett, hiszen amerre a szem ellátott, fekete kaftános, kalapos férfiak, kendőzött fejű asszonyok, pajeszos gyerekek siettek, ki imádkozni, ki a temetőbe a Rebbe sírjához.

REB SÁJELE KÜLDÖTTJEI

Miközben ebben a kétségtelenül megható látványban gyönyörködtem, három gondolat jutott eszembe, mindegyik a zsidó nép különlegességét, a zsidó élni-akarást szimbolizálja számomra. Az egyik, hogy vajon van-e még egy ilyen nép, aki pénzt, energiát, fáradságot nem kímélve utazza át a fél világot, hogy egy kiemelkedő tudós, egy szentéletű rabbi sírjánál mondhasson egy imát. Van-e még egy olyan nép, aki szabadidejét és vagyonát arra áldozza, hogy ahelyett, hogy egy napos tengerparton nyaralna, távol otthonától olyan helyre zárandokol, ahol a zsidó hit tüzének szikrája még mindig ég, ennyi év után is? Vajon van-e olyan nép, akinek az jelenti az igazi örömet, ha segíthet a másoknak, ha gondoskodhat arról, hogy a megfáradt zárandoknak legyen hol lehajtania a fejét, kóser ételhez jusson és minden feltétel adott legyen ahhoz, hogy nyugodtan, tiszta szívből csak az imára

tudjon koncentrálni? „Mi keámchá Iszrael?”, „ki olyan, mint a néped, Izrael?”

Másodsorban az jutott eszembe, hogy Keresztúr tényleg különleges hely, ha azután, hogy a környék zsidóságát szinte teljes mértékben kiirtották, néhány évtizeddel később ismét büszke, vallásukat és hitüket nyíltan megélő zsidók népesítik be utcáit.

Harmadsorban pedig lenyűgöznek, mint ahogy minden alkalommal, amikor valamilyen szent helyen járok, legyen az a Sírátófal Jeruzsálemben, vagy akármelyik stíbl vagy zsinagóga a világon, azok, akik pénzt kérnek a látogatóktól. Nem szívesen hívnám őket koldusnak, mert legtöbb esetben ezek az emberek nem maguknak vagy magukért kérnek, hanem valamely intézménynek, egy szegény családnak, egy kiházasítandó lánynak stb. Mi zsidók, ezekre az emberekre a legnagyobb tisztelettel tekintünk, hiszen tudjuk, hogy olyan munkát végeznek, ami nem csak szent, de egyben a mi kötelességünk volna. Vállukon hordozzák azok sorsát, akik nehézségekkel küzdenek, akik nélkülöznek. Lenyűgöz, hogy sehol a világon nem tapasztal az ember olyat, hogy egy zsidó ne tisztelettel és hálával adakozna ezeknek az embereknek. Hiszen vajon tud-e az ember úgy imádkozni saját boldogulásáért, ha látja, hogy közben vannak, akik nélkülöznek? Bodrogkeresztúron lépten-nyomon ilyen embereket is lehetett látni, azt gondolom, ők Reb Sájele küldöttjei, akik lehetőséget adnak nekünk, hogy imáinkon és jócselekedeteinken keresztül helye legyen minden áldásnak, amiért köszöngünk a Teremtőhöz.

Bodrogkeresztúr elképesztő hely tehát, tele spiritualitással, tele jókedvvel és étellel. **Mi, akik talán nem is tudjuk, milyen szerencsések vagyunk, hogy ilyen közel, alig két órányi autótúra van hozzánk ez a különleges kis tokaj-hegyaljai falu, ki kell használnunk a lehetőséget, ha másért nem is, azért, hogy saját szemünkkel lássuk, hogy „ám Iszrael cháj”, „Izrael népe él!”**

LECHÁJIM! A kóser borászat és borkultúra nyomában

Lechájim! – Az életre! – mondjuk egy pohár bor felhajtása előtt annak, akivel megosztjuk ezt a pillanatot. A bor kiemelt jelentőségű a zsidó hagyományban és életben, állandó kísérője örömteli pillanatainknak, elválaszthatatlan része szertartásainknak és az egyetlen olyan folyadék, melyre más áldást mondunk, mint minden más folyadékra. DÉNES ANNA ÍRÁSA

BOR A ZSIDÓ HAGYOMÁNYBAN

Ahogy azonban a héber mondás tartja: *nichnász jájím, jácá szod* – bement a bor, kijött a titok: a bort mértékkel kell fogyasztani, mert ami kis mennyiségben az istenszolgálat része és örömforrás, az mértéktelenül fogyasztva annak pont az ellenkezője.

„És Noách (Noé) kezdte, a földműves, hogy szőlőt ültetett. És ivott a borból és megrészegeedett... (1Mózes 9:20-21.)”

Ebből a tórai idézetből kitűnik, hogy a szőlőtermesztés és a borászat szinte egyidős a civilizációval. A zsidó hagyományban ettől fogva lépten-nyomon találkozunk a szőlővel, illetve az abból készült borral, legyen szó a Tóráról, vagy a prófétai könyvekről, Szentélybeli áldozatokról, a szombatról, vagy az egyiptomi fogságból való szabadulásról megemlékező széder estéről. Akár egy kisfiú körülmételését, akár egy új házasság megkötését ünnepli egy család, a bor központi szerepet kap a szertartásban. Sőt, a talmudi időkben a gyászházban is helyet kapott a bor: 10 pohárral szolgáltak

fel a halotti toron. Érdekes, hogy ez utóbbi szokás megszűnt a Szentély lerombolásával, és a Jeruzsálem elveszte miatt megtartott, kilenc napos nyári gyászydőszakban éppen hogy tilos bort inni, mert az embernek kerülnie kell ilyenkor az örömet. A cfáti kabalisták által meghonosított tu bisváti széderen, akárcsak a peszáchi széderen, négy pohár bort fogyasztanak. Az első pohár fehér, a másodikba egy kevés vörösbort is kevernek, a harmadik pohár fele-fele, a negyedik pedig csak vörösbort tartalmaz. Így jelképezik az érést, a fejlődést, az istenszolgálatban való előrehaladást. Egyben ebből a folyamatból is látható, hogy a zsidó hagyomány nemesebbnek, előrébb valónak tartja a vörösbort a fehérmél.

A BORRA MONDOTT ÁLDÁS

A borra *„boré pri hágáfen”* – aki a szőlőtő gyümölcsét teremtette áldást mondunk fogyasztás előtt, utóáldásként pedig egy, az összes többi folyadék után mondott áldástól eltérő, annál jóval hosszabb formulát. Ebben a vonatkozásban fontos, hogy a háláchá megköveteli, hogy

ahhoz, hogy egy folyadékot bornak lehessen nevezni, vagyis el lehessen mondani rá a boré pri hágáfen áldást, egy bizonyos mennyiségű szőlőt kell tartalmaznia. Egy kóser terméken azt is feltüntetik tehát, hogy alkalmas-e az adott bor vagy szőlőlé az ebben a tekintetben a legszigorúbb felfogás, a Bét Jozsef szerint a boré pri hágáfen áldásra, és ezáltal rituális célokra.

KÓSERSÁG A BORÁSZATBAN

A borra – illetve minden, szőlőből készült folyadékra, tehát a szőlőlére, a konyakra, a törkölypálinkára, sőt a borecetre is – különleges kósersági törvények érvényesek. Ebből is látható a bor kiemelt szerepe a hagyományban. A bor kóserságára vonatkozó előírás egyébként, akárcsak a szombat, jelentős megtartó erőként működött a zsidó történelem évezredein át. Ahogy fentebb láttuk, a bor az ősi Közép-Kelet alapvető élvezeti cikke volt. A bor kóserságára vonatkozó követelmények meggátolják a nem-zsidó szomszédokkal való túlzott összelepedést, hiszen nem ülhetnek le egy asztalhoz csak úgy

borozgatni zsidók és nem-zsidók, ezáltal a vegyesházasságoknak is elejét veszik. Így tartja meg a kóser bor a zsidóságot.

A bor kóseriségét ugyanis nem az összetevők, hanem az előállítás módja határozza meg. Ahhoz, hogy egy bor kóser legyen, egy szombattartó zsidónak kell megkezdenie és felügyelnie az egész folyamatot a szőlő levének kipréselésétől fogva egészen a palackozás befejeztéig, és csak zsidók nyúlhatnak hozzá mindaddig, amíg nem forrosítják megfelelő hőfokra a bort (ld. lent). A felügyelő héber neve: *másgjách*. Ebből a szempontból a borkészítés minden más élelmiszer előállításától eltér, hiszen más folyadékok vagy ételek gyártásánál elegendő, ha szombattartó zsidó a kóserügyi felügyelő, de nem szükséges, hogy minden munkafolyamatot szombattartó zsidó végezzen.

Minden, a bor készítéséhez felhasznált eszköznek kósernek kell lennie, és ha nemcsak „az év minden napjára”, de peszáchra is kóser bort állítanak elő, akkor arra külön kell felügyelni, hogy gabona, vagy bármiféle kovászos ne kerüljön kapcsolatba sem az előállított folyadékkal, sem a folyamat során használt eszközökkel. Nem szabad semmiféle állati eredetű dolognak érnie a borhoz. Nem-kóser

BOR A KONYHÁBAN

Régi szokás volt a piemonti zsidó közösségben az ún. bruscadelle fogyasztása. A 25 órás jom kipuri böjtöt brióshoz hasonlító, kissé édes péksüteménnyel törték meg. A szeleteket cukorral és fahéjjal hintették meg, majd erős vörösborba áztatták, míg a szeleteket át nem áztatta, meg nem puhította a bor.

Szintén Itáliában készült az „aceto ebraico”, a zsidó ecet: éretlen szőlőszemeket törtek össze, és a kifolyt levet addig forralták, amíg csak egyharmadnyi lé maradt. Édes-savanyú fogásoknál ecet, vagy citromlé helyett használták.

A hagyományos askenázi háztartásokban peszáchkor nemcsak a poharakba töltönek bort, hanem a maltet jelképező *chároszetnek* (jiddis kifejezéssel *chrajszesz*) is része, az alma és a dió mellett, a bor.

borok készítése esetén előfordul például, hogy a hordót tojásfehérjével, vagy disznózsírral kezelik a bor minőségének javítása céljából. Kóser bor esetén a kívánt hatást nem állati eredetű anyaggal érik el. A bor kóseriségét a felügyelő hatóság (szervezet vagy rabbi) hechserje, vagyis kóserügyi pecsétje igazolja.

JÁJIN MEVUSÁL ÉS KEDUSÁT SVIIT

A kóser és a peszáchra kóser fogalmak mellett érdemes ismerni a *jájin mevusál*, vagyis a főzött bor fogalmát. Ez azt jelenti, hogy az elkészült bort magas hőmérsékletre felmelegítik, mivel bölcseink szerint a felforralt bor alkalmatlan a bálványimádó kultuszokban való használatra. Így előzték meg azt, hogy a kóser bort a zsidó törvényekkel szöges ellentétben álló helyzetekben használhassák fel. A bálványimádó rítusokhoz használt bort *neszech* bornak nevezi a háláchá. A bor felforrósításának másik oka, hogy a nem mevusál borhoz nem nyúlhat nem-zsidó, ezért is van az, hogy manapság a legtöbb kóser bor mevusál, így nem jelent háláchikus problémát, ha megjelenik az üzletek polcain, vagy nem-zsidó pincérek szolgálják fel egy kóser étteremben. A bor felforrósítása természetesen minőségvesztéssel is jár, ezért egyes gyártók vagy nem forralják fel a különlegesen értékes nedűt (erre a címke külön figyelmeztet), vagy igyekeznek olyan technikai újításokat bevezetni, mely a lehető legkevesebb kárt teszi a bor ízében (különböző szerkezetekkel nagyon gyorsan hevítik fel, majd hűtik le azonnal a folyadékot).

A borral kapcsolatban még egy fogalomra kell odafigyelni, ha

izraeli terméket vásárolunk. Izraelben minden hetedik év *smitá* év, melynek termékeire különleges és szigorú előírások vonatkoznak, mivel ebben az évben Izrael földjének minden termése különleges szentséget hordoz, és zsidóknak nem szabad megművelni a földeket. Ha egy bor a smitában termett szőlőből készült, arról a „*kedusát sviit*” – a hetedik [év] szentsége kifejezés tájékoztat a címkén. Ellenkező esetben azt írják rá, hogy kétséget kizáróan nincs a borban hetedik évi termés. Emellett az izraeli szőlőből készült kóser borok címkéjén az is helyet kap, hogy nem tartalmazza háromévesnél fiatalabb növény gyümölcsét, és az előírásoknak megfelelően levették a termésből a papi tizedet.

ŐSI BORÁSZATOK

Arra, hogy a bor a kezdetektől kíséri a zsidó népet, nemcsak írásos, illetve a hagyományban fennmaradt emlékeink, hanem régészeti bizonyítékaink is vannak. Az ókori Izrael területén, elsősorban Júdea-ban feltárt szőlőpréseket hagyományosan a puha, jól megmunkálható mészkőbe vágták. Egy széles, sekély, téglalap vagy kör alakú medencéből álltak, melyben a taposás folyt, valamint egy másik, mélyebben fekvő, szintén téglalap, vagy kör alakú medencéből, melyben összegyűjtötték a kipréselt levét. A kettőt vájat kötötte össze, melynek eredéséhez növényi rostokból készült hálót illesztettek, ami megsűrte a második medencébe belefolyó lét. Innen kerek agyagedényekbe merték a folyadékot, azt alaposan lezárták, majd legalább negyven napon át érlelték. Ez után kerülhetett a – valószínűleg igen erős – bor palackokba. A bort időnként fűszerekkel vagy mézzel ízesítették, és nemcsak nyers szőlőből, hanem mazsolából, sőt más gyümölcsökből: datolyából, fügeből és gránátalmából is készítettek bort.

FRANCIA BORÁSZOK, LENGYEL KOCSMÁROSOK, AMERIKAI BOROK

A második Szentély pusztulása után, amikor a zsidó közösségek

szétszóródtak szerte a világban, a zsidók, akárhol laktak, amikor csak tehették, mindig az adott hely és korszak technikai lehetőségeit felhasználva készítették a saját – kóser – borukat. A középkorban-kora újkorban elterjedt szokás volt, hogy – a minőség megőrzése érdekében – disznózsírral kenték be a bor érlelésére használt hordók dongáit, ám ez a kóser törvényeibe ütközik, így a zsidóknak más megoldásokat kellett találniuk.

A korai középkor Nyugat-Európájában, elsősorban a Rajna-vidéken és Franciaországban, a szőlőművelés és a borászat kifejezetten zsidó tevékenységnek számított. Rásinak, a XI. század tóratudósának is egy szőlőkert juttatott megélhetést. Lakóhelye, az észak-franciaországi Troyes a korabeli zsidóság egyik szellemi központja volt, gazdagságukat pedig a champagne-i grófok védelme alatt álló szőlőtermesztésük és bortermelésük biztosította. A korabeli Spanyolországban szintén bőségesen készítettek

VÉRVÁDAK

A bor vonatkozásában nem hagyhatjuk figyelmen kívül a zsidókat évszázadokon át sújtó vérvádakat sem. A vérvád zsidók ellen emelt, alaptalan koholmány: azzal vádolnak meg egyes zsidó személyeket, vagy egész közösségeket, hogy a peszáchi kovásztalan kenyér, a macesz készítéséhez keresztény gyermekek vérért használják fel, illetve keresztény gyermekek vérért keverik a borba. Bár a zsidó vallás szigorúan tiltja az emberáldozatot és a vér fogyasztását is – ami nyilvánvalóan alaptalanná teszi ezeket a vádakat –, ez az alapvetően gyűlöletből táplálkozó hiedelem évszázadokon keresztül élt Európában. Ez az oka annak, hogy, bár bölcseink nemesebbnek, és ezért a vallási rituálékra alkalmasabbnak tartják a vörösbort, Európában nagyon sokáig fehérbort ittak a széderestén, hogy elejét vegyék a vádaskodásoknak.

a zsidók bort, ahogy azt nem egy zsidó költő, többek közt Jehuda Hálévi is többször megénekelte.

Ugorjunk most térben és időben Lengyelország-Litvánia-Oroszország területére, ahol a zsidók a XVI-XVII. századtól kezdve gyakran voltak fogadósok, akik maguk készítették boraikat és különféle más, alkoholtartalmú italaikat a helyi parasztok számára. A XIX. században Angliába emigráló kelet-európai zsidók borkészítési hagyományait is magukkal vitték, és legendássá vált pubokat nyitottak termékeikből a Sohóban. Érdemes azt is megemlíteni, hogy a muszlim országokban a zsidók szintén gyakran foglalkoztak borászattal és borkereskedelemmel, hiszen maga a befogadó társadalom tartózkodott az alkoholtól.

A kóser bor készítésének érdekes állomása volt a huszadik század elejének Amerikája, ahol egyre nagyobb zsidó közösségek alakultak ki. Az emigránsok magukkal vitték korábbi hazájuk szokásait. A Kedem és a Manischewitz név ekkor vált a zsidó borkultúrában világklasszissá, és a friss kelet-európai bevándorlótól terjedt el az édes Concord bor készítésének és fogyasztásának szokása. Ennek eredője talán a mazsolából könnyen elkészíthető bor lehet, mely évszázadokon keresztül jellemezte a zsidók asztalát: mazsolából könnyen, gyorsan, otthoni körülmények között is lehet bort készíteni, és emiatt az édes folyadék közkedvelt volt a zsidó családok körében.

AZ IZRAELI BORÁSZAT FELVIRÁGZÁSA

Amikor a XIX. század végén megindultak az alijahullámok, a Cionba újonnan visszatérők kiemelkedő jelentőséget tulajdonítottak a mezőgazdaságnak, mivel abban a függetlenség és önellátás zálogát látták. Edmond de Rothschild báró, a leteleplők nagy támogatója a hasonló klímájú Dél-Franciaországból szállított szőlőtöveket a Szentföldre, és szakértőket is küldött, akik megtanították a helyi

lakosságot a szőlőtermesztésre. Rison leCionban és Zichron Jáákovban létesített borászatokat. 1906-ban alakult meg a modern izraeli borászati ipart megalapozó Carmel borászat.

Az azóta eltelt több mint száz évben az izraeli szőlőtermesztés és bortermelés kiteljesedett, számos szőlészettel és borászattal bővült (mintegy 50 nagyobb és 200 kisebb, helyi jelentőségű borászatot tartanak számon az országban), és jelentős helyet foglal el a világpiaccon. Míg az 1948-ban megalapított állam korai éveiben az Izraelben termelt és fogyasztott kóser bor túlnyomó része édes volt, addig mára ez a trend megfordult, és nagyrészt száraz, vagy félszáraz bort fogyasztanak az izraeliek. Az utóbbi évtizedekben az izraeli borszőlő-termesztés és borkészítés is felszálló ágban van. A legnagyobb borászatok, melyek az izraeli bortermelés több mint 60%-át adják: *Carmel, Golan Heights, Teperberg, Recanati, Galil, Tavor és Játir*. E borászatok termékei gyakran szerepelnek nemzetközi borfesztiválokon és kiállításokon is. A vallásos közösségben a borkultúra széleskörű elterjedése azonban még várat magára. A vallásos izraeliek legnagyobb része szőlőlével, vagy úgynevezett kidusborral, erősen cukrozott, alkoholos itallal ünnepli a szombat bejövetelét.

Izraeli vonatkozásban fontos még megemlíteni az évente megrendezett jeruzsálemi borfesztivált, mely idén augusztusban már 14. alkalommal nyitja meg kapuit tu beávkor, a zsidó szerelmesek napján az Izrael Múzeum kertjében. Évente több mint húszezer látogatót vonz a bor- és ételkóstolókkal, valamint zenei fellépésekkel tarkított fesztivál.

SZŐLŐ AZ ÉLELMISZERIPARBAN

Napjainkban – a jó minőségű kóser borok iránti kereslet megnövekedésével – a világ legkiválóbb borvidékein készülnek kóser borok, hat kontinensen, számtalan borászatban. Emellett nagy mennyiségben termelnek kóser szőlőlét is;

KÓSER BOR A HÁBORÚ UTÁNI PESTEN

„A bort vagy a Köztársaság téren vettük, mert akkor még volt ott egy kóser bolt, vagy a Spitzer Tibinél, aki viszont hentes volt, de ilyenkor, ünnep előtt, árulta ő is a bort. A peszáchi kóser bor olyan különleges volt, hogy semmi nem volt ráírva, külön készítették, rabbi felügyelete mellett, előre meg kellett rendelni, annyi készült az országban, amennyit megrendeltek és kifizettek előre a zsidók, és lepecsételt papírdobozokban volt mindenütt, ahol árulták. Onnan hoztuk el, nagyanyám egyeztetette a listát, persze a lista soha nem stimmelt, és botrány volt belőle, vagy túl sok volt, vagy nem kaptunk elégét. Nagyon jó bor volt, úgy emlékszem, édes volt. Nem tudom, hogy olyan jó minőségű szőlőből csinálták, vagy éppen ellenkezőleg, annyi cukrot tettek hozzá, de édes volt, mint a méz.”

S. P. visszaemlékezése

az elkészült kóser szőlőlé jelentős részét nem a fogyasztók asztalain, hanem az élelmiszeripar alapanyagai között találjuk meg, legyen szó gyümölcslevekről, lekvárokról, reggeliző pelyhekről vagy ízanyagokról. Mivel a szőlőlé nem tartalmaz alkoholt, nagyon gyorsan romlik, és nem is marad egységes folyadék. A szőlőlé-gyártásnak ezt a két problémát kellett megoldania, és a XX. század első évtizedeiben erre több kóser gyár is megtalálta a maga megoldását. Amerikában a Kedem, Izraelben pedig a Carmel név vált eggyé a kóser szőlőlével.

KÓSER BORÁSZAT MAGYARORSZÁGON

Forduljunk néhány sor erejéig a magyarországi kóser bortermelés felé. A Tokaj-hegyalján sorakozó települések, többek között Verpelét, Olaszliszka, Tokaj, jelentős többségében galíciai eredetű zsidó közösséggel rendelkeztek, egyben

szőlőtermelésükről és borászatukról is híresek voltak. A térségben a XVII. század elején már bizonyosan folyt kóser bortermelés. E különleges jogért természetesen meg is kellett fizetni, és a különféle írásos emlékekben gyakran találkozhatunk azzal, hogy a kóser bor készítéséért, illetve az azzal való kereskedésért a zsidó közösségnek súlyos adót kellett fizetnie helybeli uraságok számára. A zsidók eleinte bortermeléssel és annak exportjával foglalkoztak, de a közösségek növekedésével természetesen egyéb foglalkozásokat is vállaltak. Sokszor a nem-kóser borral is a zsidók kereskedtek, természetesen nem saját használatra, hanem nem-zsidóknak adták el, illetve exportálták a híres tokaj-hegyaljai borokat.

BOR A MEGVÁLTÁSBAN

A zsidóság számára a szőlőlé és a bor alapvető jelentőségű élelmiszer. Bölcséink szerint a bor Isten ajándéka az emberiség számára, hogy boldogabbak lehessünk általa, ahogyan a Zsoltárok könyve (104:15.) is írja: „a bor, mely megörvendezteti az ember szívét”. A rabbik azt is mondják, hogy amikor elérkezik a megváltás, hatalmas lakomát csap majd az emberiség, és ezen, többek között, különleges módon megöröztött, kóser bort is felszolgálnak majd. Vágyaink szerint minél hamarabb, még napjainkban!

A BOR SZEREPE A ZSIDÓSÁGBAN

A bort gyakran említi a Biblia, és a zsidó ünnepek során is jelentős szerepet kap. A misztikus irodalomban a bor az élvezetek szimbóluma. A mi kezünkben van, hogy az élvezeteket magas szellemi szintre emeljük, vagy hagyjuk, hogy a mélybe húzzanak. FUCHS JEHOŠUA ÍRÁSA

Noách (Noé) szőlőt ültetett és bort készített az özönvíz után, Málicedek ünnepi ajándéka is bor volt, amit Ábrahámnak adott az ellenséges királyok legyőzése után, a bor játszotta a főszerepet Lót és lányai történetében, Jáákov borral kínálta apját, Jicchákot, mielőtt az áldását kérte, József sorsában is kulcsszerepet játszott a bor, hiszen a fáraó főpohárnokának álmát fejtette meg, Jáákov halálos ágyán borban való bőséggel áldotta meg Jehudát, a sivatagi hajlék és a jeruzsálemi Szentély szolgálatának fontos eleme volt a boráldozat és az ünnepi chágigá áldozat elfogyasztásakor is bort ittak.

BOR A BIBLIÁBAN

Bizonyos esetekben éppen a borivás tilalma jelenik meg a Tórában: a Szentélyben szolgáló kohénoknak (papoknak) tilos volt ittasan megjelenniük és a názirra vonatkozó tilalmak között is ott találjuk a szőlő és a bor fogyasztását. Érdeemes megjegyezni, hogy a bor néhány esetben valamilyen negatív esemény kiváltó okaként jelenik meg (például Noách és Lót esetében) és bizonyos vélemények szerint maga a tudás fája, melynek tiltott gyümölcséből evett Ádám és Chává (Éva) – a tett, melynek következtében el kellett hagyniuk az Édenkertet –, egy szőlőtőke volt.

Ezzel együtt a bort igen gyakran ünnepi eseményekhez kapcsolódó, nemes italként említik (Málicedek, Jicchák és Jáákov áldásainál) és fontos része volt az Örökkévaló szolgálatának a Szentélyben, valamint az ünnepeket kísérelő lakomákon. A Tóra egyik arámi nyelvű, magyarázó fordításában, a Targum Jonátánban azt olvashatjuk, hogy a Noách által elültetett szőlőtőke az Édenkertből származott, és egy folyó sodorta Noách elé.

A fentiek forrása mind az írott tanban található. A szóbeli tan is bővelkedik a borral kapcsolatos megállapításokban és a borra vonatkozó szabályokban, illetve a borfogyasztást kísérő intelmekben. A szombatoként és nagyünnepek alkalmával, az étkezés előtt elmondott kidus egy serleg bor felett hangzik el, ahogyan a körülmetélés során a névadás és az esküvői szertartás áldásai is. Ismert előírás, hogy purim ünnepén dicséretes dolog nagy mennyiségű bort fogyasztani.

Az érem másik oldala viszont a részegség kedvezőtlen megítélése. A Midrás szerint az ember ivás előtt olyan, mint egy bárány, de ha inni kezd, akkor először olyan bátorra válik, mint egy oroszlán, majd majom módjára kezd viselkedni, s végül összemocskolja magát, mint egy disznó.

A SZÁNDÉK BEFOLYÁSA

A miskolci zsidó közösség egykori, nagyhírű vezetője, Chájim Berger rabbi (akit fő műve után Imré Chájimnak is neveznek) görcső alá vette a borfogyasztásban feszülő ellentmondásokat, és számunkra is tanulságos magyarázatot adott. A szőlőtő szent ajándék volt az Édenkertből, melyet Noách kapott, és őt magát igaz embernek nevezte az Örökkévaló a Tórában, ám keserű véget ért a történet. Valójában ugyanis az ültetéskor a szívében és lelkében lévő szándék és gondolat volt az, mely hatással volt tetének végkifejletére. A mi saját életünkben is: bármit is teszünk, a szándék és a motiváció az, mely meghatározza cselekedeteink kimenetelét. A bor különleges tulajdonságokkal bír és képes szent itallá válni, ám csak abban az esetben, ha a megfelelő módon használják fel. Amikor valaki egy serleg bort felemelve köszönti a szombatot, és tanúságot tesz amellett, hogy Isten hat nap alatt teremtette a világot, majd a hetedik napon megpihent, akkor a bor felerősíti az ember és gondolatai, szavai, valamint tettei közötti érzelmi kapcsolatot. Ekkor maga a bor is spirituális magasságokba emelkedik, ahogyan bármilyen más esetben, amikor Isten szolgálatához kötődve, felelősségteljes módon használják. Amikor azonban ennek az ellenkezője történik, és a borfogyasztásra könnyelműen és az Örökkévaló akaratának figyelmen kívül hagyásával kerül sor, akkor a bor fizikailag és spirituálisan egyaránt könnyedén károsná válik.

A DÖNTÉS A KEZÜNKBEN VAN

Ha elkötelezzük magunkat a Tóra és a parancsolatok mellett, de ezzel együtt nem vonulunk ki a világból, sőt részt veszünk az Örökkévaló teremtette gyönyörű univerzumban, akkor képesek vagyunk a körülöttünk lévő fizikai valóságot magasabb spirituális szintre emelni. Ez az ember valódi küldetése: lakóhelyet teremteni Istennek ebben a világban.

BARHESZSÜTÉSSEL INDUL A FESZTIVÁLSZEZON

A korán érkező meleg idő jó szolgálatot tett az EMIH által harmadszor megrendezett Mega Barhesz Akadémiának. *LIEBERMAN FLÓRA ÍRÁSA*

A május 3-án megtartott rendezvényen bárki kipróbálhatta a tradicionális, kóser ünnepi kalács elkészítését. Több tucat magyar és külföldi jelentkező süített „zsidó kalácsot” a program két házigazdája: *Fűszeres Eszter*, gasztroblogger és *Szilánk Zsuzsa*, a Maimonidész Gimnázium igazgatója segítségével.

A program résztvevői nemcsak a barhesz ízebe kóstolhattak bele, hanem a tradicionális sütés kulisszatitkaiba is betekintést nyerhettek az esemény házigazdáinak segítségével. A regisztrációt követően a szervezők által biztosított kóser alapanyagok felhasználásával mindenki saját kezűleg gyúrhatta össze a tradicionális zsidó péksüteményt, és süthette ki a különleges, fatüzelésű kemencék segítségével saját barheszét. A hangulatos programon sokan életükben először próbálták ki a barheszkészítést, a folyamatosan érkező résztvevők három turnusban gyúrták, fonták és sütötték a tésztát, és a gyerekek is kivették a részüket a kalácskészítésből.

Míg a barheszek formálódtak, keltek és süttek, a színpadon zajló beszélgetésekből a résztvevők megismerkedhettek a kóser konyha különlegességeivel is. *Faith Aser* röviden összefoglalta a barhesz elnevezés eredetét és beszélt arról is, mikor és milyen körülmények között kerül asztalra a barhesz. A zsidó vallás szerint szombatoként három, ünnepnapokon két lakomát tartanak, és alkalmanként két-két barheszre mondanak áldást, emlékére annak, hogy a sivatagi vándorlás során két adag manna hullott péntekenként.

ANTISZEMITIZMUS MA: FELMÉRÉS EURÓPAI ZSIDÓK KÖZÖTT

Az Európai Unió ismét felmérést végez a zsidók elleni hátrányos megkülönböztetésről és gyűlölet-bűncselekményekről. Összeállításunkból mindent megtudhat a felmérésről és arról, hogyan csatlakozhat hozzá. RÉTI JÁNOS ÍRÁSA

MENNYIRE BIZTONSÁGOS A ZSIDÓK SZÁMÁRA EURÓPA?

Az EU bécsi székhelyű Alapjogi Ügynöksége (FRA) 2012 végén felmérést végzett az Európai Unió tagállamain belüli, zsidókat érintő hátrányos megkülönböztetésről és gyűlölet-bűncselekményekről. A mintavételt a szervezet munkatársai nyolc országban: Belgiumban, Franciaországban, Németországban, Magyarországon, Olaszországban, Lettországon, Svédországban és az Egyesült Királyságban hajtották végre. Az országok kiválasztása nem véletlenszerűen történt, ezekben a tag-

Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 1. cikke kimondja, hogy az emberi méltóság sérthetetlen. A 10. cikk biztosítja a gondolat szabadságát, a lelkiismereti szabadságát és a vallásszabadságát, a 21. cikk védelmébe veszi a tagállamok lakóinak megkülönböztetés-mentességhez való jogát, ide értve a valláson és meggyőződésen alapuló megkülönböztetést is. A 47. cikk magába foglalja a hatékony jogorvoslatihoz, valamint a tisztességes eljáráshoz való jogot egyaránt.

államokban él ugyanis az Európai Unió zsidó lakosságának mintegy 90%-a. A felmérés alapjául 5847 olyan, önmagát zsidónak valló, 16 évesnél idősebb megkérdezett válaszai szolgáltak, akik hajlandók voltak online beszámolni az antiszemitizmussal kapcsolatos személyes tapasztalataikról. Ez utóbbit érdemes szó szerint érteni, az antiszemita tendenciákat vizsgáló kutatás tudniillik a száraz adatok mellett valóban a válaszadók történeteire, és az azok alapján megfogalmazott véleményeikre és következtetéseikre volt kíváncsi.

KIK FÉLNEK AZ ANTISZEMITIZMUSTÓL ÉS KIK GERJESZTIK AZT?

Az adatok kiértékelése után világossá vált, hogy a válaszadók többsége (66%) szerint az antiszemitizmus valós problémát jelent a felmérésben érintett uniós tagállamokban. A csaknem hat évvel ezelőtt elvégzett kutatás árulkodik a zsidóság antiszemita megnyilvánulásokkal kapcsolatos, akkori percepcióiról is: a válaszadók háromnegyede (76%) az adatok felvételét megelőző öt évben a problémák határozott súlyosbodását érzékelte hazájában. Szintén a megkérdezettek nagyjából háromnegyede (73%) gondolta úgy, hogy az inter-

neten megjelenő antiszemitizmus aggasztóan erősödik, és maguk is könnyen az ilyen típusú gyűlölet-bűncselekmények áldozataivá válhatnak. A felmérés különösen lehangoló tapasztalata az volt, hogy az adatok felvételét megelőző 12 hónapban az összes válaszadó 26%-a tapasztalt szóbeli bántalmazást vagy zaklatást zsidó származása miatt, sőt 4%-uk fizikai erőszaknak, vagy erőszakkal való fenyegetésnek is áldozatul esett ugyanezen időszak alatt. A felmérésben részt vevők elmondásai szerint a legsúlyosabb antiszemita indítatású zaklatások elkövetői legtöbbször szélsőséges muszlim nézeteket vallottak (27%), másodsorban baloldali (22%) elköteleződésűek voltak, illetve 19%-ban jobboldali alapelveket követtek.

A fentiek alapján nem meglepő, hogy a válaszadók mintegy fele (46%) tartott attól, hogy szóbeli zaklatás elszenvedőjévé válhat a következő 12 hónapban, míg egyharmaduk (33%) a fizikai fenyegetést sem tartotta elképzelhetetlen veszélynek önmagára nézvést. Ugyanígy nehéz csodálkozni azon, hogy az áldozattá válástól való félelem miatt a megkérdezettek tekintélyes hányada, közel egynegyede (23%) állította azt, hogy bizonyos esetekben távol marad zsidó eseményektől, illetve helyszínektől, mert zsidóként veszélyesnek érzi az ott tartózkodást vagy az úticél megközelítését. Márpedig a kényszerű önkorlátozás egészen biztosan nem a jóllét kiteljesedése felé vezet.

SZUBJEKTÍV FÉLELEM ÉS OBJEKTÍV ZAKLATÁS

Legalább ilyen elgondolkodtató, hogy bár az antiszemitizmus érzékelése és az attól való félelem személyes, ezáltal szubjektív élmény, a fenyegetések a kutatásban résztvevők tekintélyes részénél konkrét zaklatásban is megnyilvánultak korábban. A válaszadók egyharmada (33%) tapasztalt valamilyen antiszemita atrocitást a felmérést megelőző öt évben, egynegyedük (26%) pedig a megkérdezés előtti 12 hónapban vált áldozattá hasonló támadásnak. Többen találkoztak közülük antiszemita megkülönböztetéssel a munkahelyükön a megkérdezés előtti egy évben (a kérdéses időszakban

SZÁMÍT A VÉLEMÉNYE!

Az FRA közleménye

Mint azt a sajtóban is olvashatta, az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (FRA) Európa szerte felmérést készít az antiszemitizmusról. A FRA különösen kíváncsi a Magyarországon élő, magukat zsidónak valló, 16. életévüket betöltött személyek véleményére és tapasztalataira.

Ha ez a leírás illik Önre, abban az esetben szeretnénk megkérni arra, hogy a www.eurojews.eu-ra kattintva vegyen részt a felmérésben.

Biztosan máskor is megkeresték már, hogy töltsön ki kutatási célokot szolgáló kérdőívet. Mi most arra szeretnénk kérni, hogy ezt a felkérést tekintse különlegesnek. A FRA politikája alakításához fogja felhasználni az összegyűjtött adatokat, és erre szólítja fel a nemzeti kormányokat, illetve a helyi zsidó közösségeket. Ez nyilvánvalóan nagyon fontos ügy, és létfontosságú, hogy minél több zsidó vegyen részt a kutatásban. Ritkán adódik alkalom arra, hogy a zsidó közösség tagjai közvetlenül is részt vállalhassanak az antiszemitizmus elleni harc alakításában – a kérdőív kérdéseinek megválaszolása egy szerény, de fontos lehetőség erre.

A kérdőív kitöltésén kívül arra is kérjük Önt, hogy küldje tovább ezt a levelet zsidó barátainak, családtagjainak, kollégáinak és ismerőseinek, és biztassa őket: vegyenek részt a felmérésben.

Ha Ön egy olyan zsidó szervezet illetve csoport tagja vagy vezetője, amely támogatja a felmérés céljait, nagyon hálásak lennénk, ha ezt a levelet továbbítaná szervezete tagjainak. Csak emlékeztetőül: a felmérésben való részvétel feltétele, hogy aki a kérdőívet kitölti, az zsidónak vallja magát, legyen 16 évesnél idősebb és a kutatásban részt vevő tizenhárom ország – Ausztria, Belgium, Dánia, az Egyesült Királyság, Franciaország, Hollandia, Lengyelország, Lettország, Magyarország, Németország, Olaszország, Spanyolország és Svédország – valamelyikében éljen.

Segítségét előre is köszönjük.

munkahellyel rendelkező válaszadók 11%-a), illetve munkakeresés közben (a munkakereső válaszadók 10%-a), valamint iskolában, különféle képzéseken.

A TUDATOSSÁG ERŐSÍTÉSE

További fontos tanulsága volt a felmérésnek, hogy a válaszadók körülbelül fele nem ismerte a zsidókat a hátrányos megkülönböztetés ellen védő jogszabályokat. Ennek azért van jelentősége, mert még a jogalkotók megfelelő munkája esetén sem érhető el a kívánt hatás, ha az emberek nincsenek tisztában az őket megillető védelemmel, illetve azzal, hogyan és milyen segítséget vegyenek igénybe ügyeik kivizsgálásához. Valamelyest ezzel is összefügghet, hogy a fizikai erőszakot vagy erőszakkal való fenyegetést tapasztalt válaszadók 64%-a nem jelentette a legsúlyosabb esetet a rendőrségnek vagy egyéb szervezetnek.

Az adatok kiértékelését követően az FRA több ajánlást fogalmazott meg az Európai Unió felé. Ezek között szerepelt, hogy a hátrányos megkülönböztetés és a gyűlölet-bűncselekmények szisztematikus és koordinált kezelését célozva mind a gazdasági és politikai unió, mind maguk a tagországok biztosítsák az antiszemitizmus leküzdését szolgáló intézkedések nemzeti stratégiákba és cselekvési tervekbe integrálását. Indítványozták, hogy az EU és a tagállamai egyaránt határozzanak meg hatékony módszereket és helyes gyakorlatokat az online antiszemitizmus visszaszorítása érdekében. Mindezek mellett célként jelölték meg a zsidó emberek jobb tájékoztatását a jogaikról és a rendelkezésre álló jogorvoslati mechanizmusokról. Hangsúlyozták továbbá, hogy amennyiben egy bűncselekmény antiszemita indíttatású, a tagállamok biztosítsák, hogy ezt az indítékot a bíróságok figyelembe vegyék a büntetés kiszabásakor.

ÚJABB KUTATÁS A TENDENCIÁK FELMÉRÉSÉÉRT

A felmérés talán legfontosabb tanulsága mindezek fényében az volt, hogy a zsidókat továbbra is az egész Európai Unióban érik támadások, hátrányos megkülönböztetés, zaklatás, mi több, akár fizikai erőszak is. Nem kevésbé elkésztítő, hogy a széles körű és régóta fennálló előítéletek miatt a zsidók még mindig nehezen tudnak élni a jogaikkal.

Hat évvel a felmérés után, az FRA tavaly újra vizsgálni kezdte a zsidókat érő diszkrimináció és gyűlöletcselekmények mértékét. A kutatást ezúttal Ausztriában, Belgiumban, Dániában, Franciaországban, Németországban, Magyarországon, Olaszországban, Lettországon, Hollandiában, Lengyelországban, Spanyolországban, Svédországban és az Egyesült Királyságban végzik el. Az újabb felmérés alapján a remények szerint a döntéshozók és a problémában érintett valamennyi fél viszonylag pontos képet kaphatnak arról, hogy a zsidók alapvető jogainak védelme miként alakult az eltelt időszakban az Európai Unió területén. A tervek szerint a felmérés eredményeiről a jogvédő szervezet 2018 végén számol be.

A MAGYARORSZÁGI ZSIDÓSÁG ÁTFOGÓ FELMÉRÉSÉBE FOGTAK

A felmérés kapcsán JONATHAN BOYDöt, az Institute for Jewish Policy Research ügyvezető igazgatóját kérdeztük. VESZPRÉMY LÁSZLÓ BERNÁT ÍRÁSA

– Szervezetük régóta foglalkozik az európai zsidóság társadalmi helyzetének és az antiszemitizmusnak mérésével. Miről szól legújabb projektjük?

– Kutatásunkat az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége számára végezzük. A kutatást még nem fejeztük be, a terepmunka még csak most kezdődött, így eredményekről sem tudok még beszámolni. Jelenleg tizenhárom EU-s országban mérjük az adatokat, köztük Magyarország.

– Mit mérnek munkájuk során?

– Elsősorban a zsidóság antiszemitizmusról való felfogását és tapasztalatát. A felfogás alatt a következőket értem: úgy gondolják-e, hogy gond országukban az antiszemitizmus, s ha igen, mennyire? Idővel nő, csökken, vagy stagnál az antiszemitizmus? Hol találkozhatnak vele a legtöbbször: a politikában, a médiában, a sportban? Mennyire aggodnak, ha aggodnak egyáltalán? A tapasztalat pedig arra utal, hogy szenvedtek-e zaklatástól, diszkriminációtól, vandalizmustól vagy erőszaktól. Ha pedig szenvedtek el incidenseket, akkor kinek jelentették, ha jelentették egyáltalán.

– Mi alapján választották ki a mért országokat?

– A 13 ország, amellyel foglalkozunk, a következők: Ausztria, Belgium, Dánia, Franciaország, Németország, Magyarország, Olaszország, Lettország, Hollandia, Lengyelország, Spanyolország, Svédország és az Egyesült Királyság. A kiválasztásban szempont volt, hogy hol vannak a legnagyobb zsidó közösségek – Franciaországban, az Egyesült Királyságban, Németországban és Magyarországon –, hiszen itt lehet jó mennyiségi alapú mérés végezni, illetve az Alapjogi Ügynökség szempontjai is, miszerint Európa

minden területét mérni kívánták. Azonban azok az országok is érdekelnek bennünket, ahol az elmúlt években aggodalmak merültek fel az antiszemitizmussal kapcsolatban.

– Milyen módszereket használnak munkájuk elvégzéséhez?

– Online kvantitatív mérést végzünk, mely mögött az egyik legfontosabb elv, hogy minden 16 év feletti, magát zsidónak valló ember részt vehet benne. Nyílt felmérés, amelynek direkt az a célja, hogy segítse a részvételt. Metodológiánkat tekintve: több hónappal a terepmunka előtt elkezdjük felállítani az adott ország zsidóságának társadalmi és földrajzi képét, hogy lássuk, mekkora a közösség, az ország mely részein él, és milyen irányzathoz tartozik. Ezek után megkeresünk zsidó szervezeteket, amelyeknek kellőképpen nagy e-mail bázisa van, hogy terjesszék a felmérés hírért. Az eredményeket a feltérképezés eredményeihez mérjük, hogy reprezentatív legyen.

– 2012-ben már végeztek egy nagyszabású felmérést, mellyel szemben metodológiai kritikák érkeztek. Miben tér el ez a felmérés attól?

– Nagy vonalakban ugyanolyan lesz, hiszen ez egy olyan felmérés része, amelyet az EU rendszeresen elvégez, mindössze néhány kérdés lesz új. A metodológiai kritika azért érkezett akkor, mert a felmérés nem véletlenszerű mintákon készült. Példának okáért, ha fel akarnám mérni Budapest lakosságát, akkor fognék egy állami listát, amin a budapesti lakosok szerepelnek, és azok véletlenszerű 10%-ának elküldeném a kérdéseket. Ez egy olyan mintát adna, ami hibahatáron belül általános képet adna a város lakosairól. A kihívás a zsidósággal kapcsolatban, hogy nincsenek listák

a zsidó közösségről, ezért a zsidó szervezeteken keresztül keressük meg őket. A cél az, hogy a résztvevők aztán ismerősöket vonjanak be, akik még kitölthetik a felmérést. Az ezzel kapcsolatban felmerült kritika jogos, hiszen a végeredményben valószínűleg felülreprezentáltak lesznek a zsidó közösséggel szoros viszonyt ápoló emberek. Ez különösen gond lehet például Magyarországon, ahol a közösség többsége nem tartozik egyik irányzathoz sem. Néhányukat elérheti, de nem abban az arányban, mint amekkora részét képezik a zsidó közösségnek.

– Hogyan ügyelnek az internetet kevésbé használó idősök, illetve a különböző irányzatok arányos megszólítására?

Az idősök közötti mérést aktivistáink segítik Magyarországon, Lettországon és Lengyelországon is. Természetesen mind a reform, mind az ortodox közösségeket megkeresjük, főleg mivel az ortodox zsidók könnyebben válnak antiszemita incidensek áldozataivá, és általában jobban is aggodnak.

– Mikor fejezik be munkájukat, és hol tudnak majd az olvasók tájékozódni az eredményekről?

– A következő hónapok során végzük el a terepmunkát, és az adatokat az év végéig dolgozzuk fel. Minden bizonnyal 2018 decemberében lesznek olvashatók az eredmények. Korábbi, 2013-ban publikált eredményünk pedig elérhető a honlapunkon.

TRUMP: IZRAEL SZUVERÉN NEMZET, joga van ahhoz, hogy eldöntse, mi a fővárosa

Május 14-én, ünnepélyes keretek között megnyitották a Tel-Avivból Jeruzsálembe áthelyezett amerikai nagykövetséget. A nagykövetség egyelőre ideiglenes épületbe költözött, a város Arnona nevű negyedébe, de már készen vannak a tervek az épület átalakítására. A teljes átköltözés három évet vesz igénybe. DÉNES ANNA

TÁMOGATÁS ÉS BOJKOTT

A megnyitóra öt hónappal az után került sor, hogy *Donald Trump*, az Egyesült Államok elnöke szakított országának több évtizedes halogató taktikájával, és elismerte Jeruzsálemet Izrael fővárosaként. Trump elnök maga nem vett részt az ünnepségen, de videóüzenetben köszöntötte az egybegyűlteket, és lánya, *Ivanka Trump*, valamint veje és tanácsadója, *Jared Kushner* a közönség soraiban ült Jeruzsálemben, az amerikai delegáció 250 másik tagjával együtt, akik között kongresszusi tagok, rabbik és különféle tisztségviselők is voltak. Megjelent például *John Sullivan*, helyettes államtitkár, *David Friedmann*, amerikai nagykövet és *Lindsey Graham*, valamint *Ted Cruz* szenátorok. Izraeli részről *Benjámín Netánjáhu* miniszterelnök és *Reuvén Rivlin* államelnök, rabbik és más méltóságok vettek részt.

Számos, Izraelben diplomáciai képviseletet fenntartó állam bojkottálta a rendezvényt, köztük az Európai Unió tagállamainak többsége, azonban Magyarország, Ausztria, Románia és Csehország nagykövete jelen volt.

Az izraeli törvényhozásban ülő pártok közül az arabokat és kommunistákat tömörítő Egyesült Lista és a velük már szinte szövetségre lépett, szélsőbaloldali Meretz párt bojkottálta az ünnepséget.

Az új nagykövetségi épület megnyitójának időpontja szimbolikus volt: Izrael Állam megalakulásának hetvenedik évfordulója (a polgári naptár szerint). A várost a csillagos-sávos lobogó színeiben pompázó virágokkal és hatalmas, Trumpot éltető molinókkal díszítették a nagy esemény tiszteletére.

TRUMP TÖRTÉNELMET ÍRT

Az ünnepségsorozat már vasárnap este, az amerikai delegáció érkezésével kezdődött. Az Izraelbe érkezettek a Külügyminisztérium estélyén fogadták. A miniszterelnök külön is találkozott a delegáció némi tagjával, köztük *Jared Kushner*rel. „Trump elnök történelmet írt”- mondta *Netánjáhu*. – „Mélységes hálával viseltetünk, és népünk örökké hálás lesz bátor döntéséért, mellyel Jeruzsálemet Izrael fővárosának ismerte el, és mely által a nagykövetség Jeruzsálembe költö-

zik.” *Netánjáhu* köszönetet mondott a guatemalai külügyminiszternek, valamint Paraguay leköszönő és az ő helyébe lépő elnökeinek, amiért az elkövetkező napokban az ő nagykövetségük is Jeruzsálembe költözik, egyben felhívta más országok vezetőinek a figyelmét arra, hogy elérkezett az idő a jó példa követésére és a nagykövetségek áthelyezésére.

Maga az ünnepélyes avatási ceremónia hétfőn délután négy óraker kezdődött 800 fő jelenlétében az amerikai himnusz eléneklésével. Ezután *Friedmann* amerikai nagykövet beszéde, majd egy lelkész és egy rabbi áldása következett. Őket az izraeli miniszterelnök, *Steven Mnuchin* amerikai pénzügyminiszter és mások követték, majd a felhangzott a *Jerusalájim sel záháv* – Az arany Jeruzsálem című klaszszikus.

David Friedman, az Egyesült Államok izraeli nagykövete nyitó beszédében Jeruzsálem jelentőségét és Trump elnököt is éltette. Többek között a következőket mondta: „Hetven évvel ezelőtt éppen ezen a napon, szinte ugyanabban az idő-

ben Dávid Ben-Gurion kikiáltotta Izrael függetlenségét. *Harry Truman* elnök mindössze 11 perccel később, a nemzetek közül elsőként ismerte el az újjászületett Izrael Államot. Később megbánta, hogy ilyen sokáig várt. Az Egyesült Államok, szinte percre pontosan 70 évvel az emlékeztető esemény után, megteszi a következő lépést is: a várt, megszavazott, megvédett és vágyott lépést. Ma megnyitjuk az Egyesült Államok nagykövetségét az izraeli Jeruzsálemben.”

AKINEK NEM TETSZIK, FORDULJON ISTENHEZ

Trump elnök korábban felvett videóüzenetében a következőket mondta: „Izrael szuverén nemzet, és mint minden szuverén nemzetnek, joga van ahhoz, hogy eldöntse, mi a fővárosa. Azonban éveken keresztül nem ismertük el a nyilvánvalót és egyszerű valóságot, hogy Izrael fővárosa Jeruzsálem... 2017. december hatodikán, az én irányításom alatt, az Egyesült Államok végre hivatalosan elismerte Jeruzsálemet Izrael valódi fővárosának. Ma ezen elismerés nyomán megnyitjuk a nagykövetségünket Jeruzsálem megszentelt földjén... Az Egyesült Államok mindig is Izrael barátja és partnere lesz a szabadság és a béke elérése érdekében.”

Reuven Rivlin elnök beszédében Jeruzsálem központi szerepére hívta fel a figyelmet: „Jeruzsálem Izrael Állam szuverenitásának középpontjában áll. Jeruzsálem Izrael Állam elnökének lakhelye. Jeruzsálemben székel Izrael kormánya, és ez a Kneszet otthona is. Jeruzsálem ad otthont a Legfelsőbb Bíróságnak. Izrael Állam Jeruzsálem iránti elköteleződése nem csupán a zsidó nép történelme iránti elköteleződés, hanem elköteleződés minden jeruzsálemi lakos iránt. Jeruzsálem egy mikrokozmosz, mely megmutatja, hogy zsidók és arabok képesek együtt élni.” Az elnök az új dolgokra mondott, hagyományos Sechechéjenu áldással fejezte be beszédét.

Lindsey Graham kongresszusi képviselő egyike volt azoknak,

akik 1995-ben megszavazták azt az amerikai törvényt, mely Jeruzsálemet Izrael fővárosának ismeri el, és melynek ratifikálását eddig minden amerikai elnök elodázta. Így beszélt a rendezvényen: „1995-ben kerültem be a kongresszusba, és első évemben arra szavaztam, hogy a Kongresszus fogadja el Jeruzsálemet Izrael fővárosának... Mindenki tudja Dél-Karolinában, hogy Jeruzsálem Izrael fővárosa. A zsidó nép tudja. A régészeti kutatások ezt mutatják.” Graham megerősítette azt a már korábban többször elhangzott kijelentést, hogy a nagykövetség áthelyezése éppen hogy a béke előmozdítója. „Ha valakinek gondja van azzal, hogy Jeruzsálem Izrael fővárosa, forduljon Istenhez – mert az egész tőle indult ki.”

KIÁLLÁS AZ IGAZSÁGÉRT

Végül *Zálmán Wolowik* chábád rabbi szavait idézzük, aki az ünnepélyes megnyitón mondott beszédet és áldást. A cedarhursti rabbi David Friedman nagykövettel párban tanult éveken át Tórát. Wolowik rabbi, kiemelve Jeruzsálem örök fővárosjellegét, elmondta: „Az igazságot nem a legnépszerűbb vélemény határozza meg – [az igazság] örök,

nem múlandó, változatlan, nem pedig relatív. Az igazság kiállja az idő próbáját. Birodalmak, ideológiák és filozófiák emelkednek fel és hullnak alá, de a zsidó nép kapcsolata ezzel a szent várossal soha nem halványodott el, vagy gyengült meg – ez az igazság... Itt éltek a zsidók, és amikor nem, akkor ide irányították az imáikat. Ez az igazság.” A rabbi köszönetet mondott Trump elnöknek és az Egyesült Államoknak „az igazságért való kiállásért”, és imádkozott, hogy más országok is kövessék Amerika példáját, „megerősítve a zsidó nép örök kötelékét a szent várossal”. A béke, mondta, alapvető zsidó gondolat és érték, amit Jeruzsálem maga szimbolizál. Ezután a lubavicsi Rebbét, a szent életű Menachem Mendel Schneerson rabbit idézte: „Jeruzsálem szépsége abban áll, hogy falai egyesítik a falakat. Jeruzsálemben belül minden egyes férfi, nő és gyermek saját magánál valami sokkal nagyobbak a részévé válik.” Az igazság ikertestvére a béke, folytatta a rabbi, ezért ezzel a 122. zsoltár következő sorával fejezte be szavait: „Imádkozzatok Jeruzsálem békéjéért, és legyenek békében azok, akik szeretnek téged.”

AMERIKA KÖVETŐJE, GUATEMALA

Két nappal azután, hogy az Egyesült Államok áthelyezte a nagykövetségét Tel-Avivból Jeruzsálembe, Guatemala is megtette ugyanezt a lépést. A közép-amerikai ország elnöke, Jimmy Morales és Benjamin Netánjáhu izraeli miniszterelnök részvételével lezajlott nyitó ünnepséget szerda reggel tartották a jeruzsálemi Málchá Technológiai Parkban. A két vezető a ceremóniát követően a miniszterelnöki rezidencián tartott találkozót.

Morales elnök beszédében Izraelt a világ fényének nevezte, és kiemelte országa szoros kapcsolatát a zsidó állammal. „Ez az izraeli-guatemalai barátság történelmi napjának kezdete”- mondta. „Testvérek vagyunk, Guatemala és Izrael hetven éve partnerek. Itthon érezzük magunkat, mert tudjuk, hogy a zsidók szeretik a guatemalaiakat. Az Önök gyermekei és az elkövetkező generációk emlékezni fognak arra a bátor államra, mely bátor dolgokat vitt végbe, mivel [Izrael] különleges helyet foglalt el a szívkben.”

„Guatemala másodikként ismerete el Izrael Államot” - mondta az izraeli miniszterelnök. „Az Önök ENSZ-nagykövete igen aktívan működött [Izrael] Állam érdekében, támogatva a felosztási tervet. A köztünk levő hatalmas távolság ellenére céljaink és értékeink közül sok közös. És a valóságban nem is vagyunk annyira távol egymástól.”

Előző este a jeruzsálemi önkormányzat falát a guatemalai zászló színeivel világították meg a költözés tiszteletére.

A MÁSODIK ELSŐ

„Guatemalai nagykövetség, légy üdvözölve itthon!” mondta Nir Bárkát jeruzsálemi főpolgármester. A nagykövetség áthelyezését megelőzően Guatemala és Izrael zászlóját vetítettük az Óváros falaira. Köszönetet mondok Jimmy Morales Cabrera guatemalai elnöknek bátor döntéséért, és megtisztelésnek tartom, hogy megnyithatjuk nagykövetségüket Izrael fővárosában. Fel-

**TERRORISTÁK
ÉLŐPAJZS MÖGÖTT**

Míndeközben Izrael és Gáza között elszabadultak az indulatok. A gázai tüntetők kövekkel, robbanóanyaggal és molotov-koktélokkal dobálják a katonákat, valamint papírsárkányokra erősített gyújtóbombákkal próbálnak tüzet okozni Izraelben, ahol a határhoz tartozó területen égett le a termés a gyújtogatás miatt. A papírsárkányok ellen a hadsereg drónokat vetett be, illetve tűzparancsot adtak ki a sárkányeregetőkkel szemben. A tüntetők súlyosan megrongálták a humanitárius segélyek beléptetését végző határátkelőt Kerem Sálomnál és felgyújtották az itt húzódó, Gázát ellátó gázvezetékét. A hadsereg lezárta az átkelőt, így a szállítmányok meghatározatlan ideig nem juthatnak be az övezetbe. A határzárát áttörni próbáló, civil élőpajzs mögé bújók Hámász terroristák és az izraeli katonák közötti összecsapásoknak több száz sérülte és 60 halálos áldozata van (köztük legalább 50 terrorista).

szólítok más államokat is, hogy csatlakozzanak az Egyesült Államokhoz és Guatemalához - tegyék

meg azt, ami helyes, és hozzák a nagykövetségüket Jeruzsálembe, örök fővárosunkba!”

Az Egyesült Államokkal ellentétben Guatemala eredetileg Jeruzsálemben tartotta fenn a nagykövetségét. 1959-ben Guatemala történelmet írt azzal, hogy a nagykövetség jelenlétével a világon elsőként ismerte el Jeruzsálem fővárosi rangját. Negyven éve azonban az akkori elnök, Kjell Eugenio Laugerud García Tel-Avivba költöztette a nagykövetséget.

Trump elnök december hatodikai bejelentését követően azonban Morales elnök is elkötelezte magát a költözés mellett, illetve ígéretet tett arra, hogy országa támogatja az amerikai döntést az ENSZ-ben. Amikor az ENSZ-közgyűlés decemberben arról szavazott, hogy megróják-e Amerikát a költözés miatt, Guatemala egyike volt annak a kilenc országnak, mely ellenezte azt.

Morales elnök korábban így fogalmazott: „Köszönetet szeretnék mondani Trump elnöknek azért, mert utat mutatott. Bátor döntése ösztönzött minket arra, hogy megtegyük a megfelelő lépést... Ez a határozat erőteljes mértékben tanúsítja, hogy Guatemala folyamatosan támogatja Izraelt, és bizonyosak vagyunk abban, hogy számos más ország is követni fog minket.

MÁGA ZOLTÁN A SAJÁT KONCERTJÉN IS ADAKOZOTT

Telt ház előtt adott jótékonysági koncertet Mága Zoltán Prima Primmima díjas hegedűművész és zenekara az Óbudai zsinagógában a CEDEK Izraelita Szeretetszolgálat javára. A gyönyörűen felújított épület előtti terület is megtelt a hallgatósággal.

Szilágyi Nóra, a CEDEK vezetője köszöntötte az egybegyűlteket, majd átadta a szót Köves Slomó rabbinak. A rabbi – megköszönve Szilágyi Nóra áldozatos munkáját – ismertette a CEDEK szerteágazó tevékenységét az ételosztástól, az egészségügyi intézmények támogatásán át a sze-

mélyes segítségnyújtásig. A rabbi emellett felhívta a figyelmet arra: a zsidó vallás milyen nagy hangsúlyt helyez az adakozásra. A Szeretetszolgálat két önkéntese, Gyürke Andrea Sajóbábonyról és Rózsa Tamás Budapestről az önkéntes munka szépségéről és a segítségnyújtás fontosságáról is szót ejtett.

Mága Zoltán hegedűművész ezen az estén is meglepte hallgatóit. Nemcsak azzal, hogy repertoárja mellett a zsidó zenevilág kincseiből is válogatott, vagy azzal, hogy mindenkit saját zenei cd-jével ajándékozott meg, hanem azzal is, hogy bejelentette: következő amerikai turnéjának és jubileumi koncertjének bevételéből 1-1 millió forintot adományoz a CEDEK Szeretetszolgálatnak, újfent bizonyítva, hogy rászolgált a „szeretet hegedűse” elnevezésre.

A Szeretetszolgálat egyéb tevékenységei mellett a következő hónapokban két helyszínen nyit népkonyhát, melyek Weiss Manfréd nevet viselik majd, a neves zsidó gyáros által üzemeltetett két népkonyha emlékére. A két népkonyhán összesen 5000 adag ételt osztanak ki naponta.

„SZERETNÉM VISSZAADNI EZEKNEK A LELKEKNEK A MEGNYUGVÁSÁT”

Emlékezz! (Záchor!) címmel nyílt meg Benda Iván fotográfus kiállítása a holokauszt magyarországi áldozatainak emléknapja alkalmából múlt hónapban a ZSILIP – Roth Lenke és Simon Kulturális Központban. Ennek kapcsán beszélgettünk az alkotóval. TUNA JUDIT ÍRÁSA

1944-ben a náci megszállók, a magyar közigazgatás tagjaival együttműködve kezdték felállítani a gettókat és gyűjtőtáborokat Magyarországon. Május közepe és július eleje között a teljes vidéki zsidóságot Auschwitz-Birkenauba deportálták. Emiatt esik hazánkban – lassan már két évtizede – április 16-ra a holokauszt magyarországi áldozatainak emléknapja. Ez alkalmából rendezték meg Benda Iván fotográfus kiállítását, amely emlékezésre hív. A képek nem egyszerű fotográfiák, hanem több képből alkotott montázsok, a régi kor valóságát ötvözve a mai kor világával. A művész több mint tíz évig dolgozott a képeken, amelyeket a ZSILIP-ben nézhetnek meg először az érdeklődők.

Ez a kiállítás nemcsak azért fontos, mert így a fiatalabb generáció hiteles képet kap arról, hogy milyen szörnyűségek történtek – nem is olyan régen – hazánkban és egész Európa területén, hanem azért is, mert emlékezni kötelező. Kötelező továbbadni a múltat, és fenntartani a Soá emlékét, még ha a történelem egyik legborzalmasabb időszaka is volt ez. Mert emlékezés nélkül a történelem megismételheti önmagát, és emiatt sosem felejthetjük el, hogy milyen tragédiát kellett elszenvednie az európai zsidóságnak. Sajnos manapság még mindig akadnak olyanok, akik meg nem történtnek tekintik a holokausztot, emiatt is fontos a megemlékezés, hogy a jövő nemzedéke pontos információkkal rendelkezzen őseik életéről-haláláról.

Benda Ivánnal a most bemutatott tárlat helyszínén, a ZSILIP-ben beszélgettünk.

– Hogyan kötődik a zsidósághoz?

– A szüleim budapesti zsidók és a barátaimnak, illetve a saját maguk leleményességének köszönhető, hogy épségben élték át a vészidőszakot, és bár nem részesültem vallásos nevelésben, rengeteget olvastam a zsidóságról és a holokausztról. Amit lehetett, elolvastam ebben a témakörben.

Leginkább Martin Buber, *„Haszid történetek”* című írása fogott meg: elbűvölt, hogy milyen csodálatos a haszidok világa, illetve Mihail Romm *„Hétköznapi fasizmus”* című filmje mutatott rá leginkább arra, hogy milyen borzalmakat szenvedtek meg a zsidók Auschwitzban. Nagy hatással volt rám ez a film: az a jelenet, amikor dózerrel temetik az embereket árkokba, még mindig előttem van.

– Mikor kezdte gyűjteni a kiállítás témáját, és miért pont ezt választotta?

– Ami számomra fontos volt: úgy éreztem, hogy kötelességem megmutatni, emlékezni azokra, akik elpusztultak vagy átérték a zsidó üldöztetés borzalmait.

Jó pár évvel ezelőtt, megismerkedtem egy hölgygel, aki Auschwitzban vesztette el hozzátartozóit. Soha nem tudott erről beszélni, csak részmondatokban. A kishűgát falhoz csapták az orra előtt, és az édesanyját is ott pusztították el; mivel ő fiatal és erős volt, dolgozni vitték. Így élte túl Auschwitzot. A 2000-es években vele beszélgettem,

és volt egy kiszakadó mondata, de képtelen volt egy kerek, egész mondatot elmondani az élményeiről. Ekkor éreztem úgy, hogy komolyabban szeretnék foglalkozni a témával. Tudtam, megéreztem benne a fájdalmat, nem kellett nekem rémtörténeteket hallani ehhez.

Nem sokkal később mentem el Auschwitzba, de nem volt átütő hatással rám, hiszen már rég tudtam, hogy mire számíthatok. Ráadásul a mai Auschwitz, már nem az az Auschwitz, ami abban az időben volt. Lombos fákkal ültették be, zöld a fű, alig romosak az épületek.

Ami akkoriban ott történt, az akkora szörnyűség, hogy az embernek az agyába sem tud beleférni. Mai fejjel ez megemészthetetlen.

– Hogy jön a képbe Izrael?

– A 2000-es évek elején, elhatároztam, hogy elmegyek Izraelbe. Repülőre ültem, és a következő pillanatban, már Tel Avivban találtam magam. Béreltem egy autót és Jeruzsálembe hajtottam. Amellett, hogy nagyon érdekelt a vallások egymás mellett élése, úgy éreztem, hogy muszáj megörökítenem a Szentföldet is. Vonzó volt számomra az a kultúra, ahol a zsidóság és kereszt-

ténység közös területen él, továbbá arra a helyre vágytam, ahonnan az egész vallás eredeztethető. Itt volt a vallások első találkozási pontja, Jeruzsálemben.

– Kapott választ a kérdéseire Izraelben?

– Sok mindenre kaptam választ. Ez olyan, mint amikor az ember valahova el akar jutni, aztán eljut valahova. A kettő nem ugyanaz. Így utólag, ennek a kiállításnak nagyon nagy része volt abban, hogy eljutottam Izraelbe és fényképezhettem. Például a meghívón lévő kép a Siratófalnál készült – Jeruzsálemben. A képet egy zsidó, tradicionális es-

pon belül fogadott. Megnézte a képeimet, rám nézett, és csak ennyit mondott: „Ez engem érdekel! Nagyon örülnék, ha meg tudnánk ezt közösen valósítani!” A további részleteket Erdős Judittal beszéltem meg, ő hozott el ide is, a ZSILIP-be. Amikor beléptem, azonnal éreztem, hogy „Ez az!”, ennek a témának nem lehetne ennél ideálisabb, izgalmasabb helyet találni. Az ember bejön ebbe az átépítés előtt álló térbe, és olyanfajta ridegség, meztelenség fogadja, egyelőre olyan lelketlen az egész, hogy úgy éreztem, a téma nagyon-nagyon szépen meg tudja mutatni saját magát. Miután megbeszéltük a részleteket

– Igen, természetesen ennek is megvan a koncepciója. Azoknak, akik Auschwitzban veszítették életüket, meg lett gyalázva a holttestük. Nem temethették el őket a hozzátartozóik, lelkük nem lelt nyugalomra, és nem a zsidó hagyományoknak megfelelően nyugszik a testük. Azzal, hogy az összes kép idős fakeretben látható, a koporsót szimbolizálnám, amelybe az embereket temetni kellett volna. Valahogy így szeretném visszaadni ezeknek a lelkeknek a megnyugvását, a tiszteletet, hogy ezáltal, szimbolikusan, gyalultatlan fakoporsóba kerüljenek.

– Gondolom, nem véletlen a bejáratnál a deszkafal sem...

– Jól látja! Ezzel a vagonokat akartam jelképezni, ahova beterrorították az embereket. Erre segít rá az erős világítás is, ami sötétedéskor a legghátasabb. Fontos azonban elmondanom, hogy nem ijeszteni akarok, csak jelezni. Nem szeretek ijeszteni, rémiszteni. A szándék, a megmutatáson volt.

Mindenki elmondhatja a véleményét a bemutatóról, ezért találtuk ki, hogy a deszkákra kis cetliket, tollakat erősítünk, ily módon az idelátogatók elmondhatják, mit kaptak a bemutatótól.

– Milyen munkákat tervez a jövőben?

– A következő kiállításom szintén zsidó témájú lesz, remélem, ismét Köves Slomóval együttműködve. A téma egyelőre képlékeny, de szívesen bemutatnám a mai Magyarországon élő zsidóság életét.

küvvél ötvöztem egybe. Utóbbi kép Litvániában készült a háborús évek alatt, amikor a zsidóknak már kötelező volt hordani a sárga csillagot. Ez is – mint a legtöbb ezen a tárlaton kiállított művem – kép a képben jelenik meg.

– Miért pont a ZSILIP-re esett a választása?

– Az, hogy ez a kiállítás pont itt született meg, óriási véletlen. Az anyag elkészült, és borzasztóan szerettem volna bemutatni. Olyan helyeken kopogtattam vele, ahol illett volna bemutatni, de mindenhol visszautasítottak. Kértem időpontot Köves Slomótól, az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség (EMIH) vezető rabbijától is. Alig egy-két na-

Erdős Judittal, egy hónapra rá már meg is valósult a kiállítás, és nagyon örülök, hogy végül itt kapott helyet.

– Érdekes, hogy minden kép azonos fakeretbe került.

Se turul, se ZION, se mozi

A ZION EGYLET PALOTÁJA MESÉL

A Rákóczi út és a Király utca között lomhán kanyarodó Erzsébet körúton strázsál számos patinás bérház, közöttük az Erzsébet körút 26. szám alatt álló, mely megannyi történet rejt az előtte síkló Combinók, a dugóban ülő autósok és a siető gyalogosok elől. Oromzatán egykor turulmadár ült, őrizte a „ZION” feliratot, az Egylet nevét, mely a 19–20. századfordulón egyet jelentett az egészségügyileg és szociálisan rendezett, biztos jövővel. Ismerjük hát meg az épülethez kapcsolódó történeteket! CSEH VIKTOR ÍRÁSA

ALKALMI TÁRSULÁSBÓL MAMMUT EGYLET

1851-ben tíz szegénysorsú barát és ismerős alkalmi társulásából – alapszabály nélkül – létrejött egy önszegélyező kör. Az egyesülés célja a következő volt:

„Ha valamely hozzájuk tartozó családfő megbetegednék, ezt fölvaltva meglátogassák és, ha betegsége következtében keresetképtelenné válnék, fölépüléséig mérsékelt pénzbeli segélyben részesítsék; továbbá, hogy annak elhalálózása esetében temetésén megjelenjenek és a hátramaradottaknál a gyászhéten át vigasztalásokat tegyenek; végre, hogy az elhalt özvegyét vagy árváit szükség esetén a maguk között rendezett gyűjtésből anyagilag is támogassák.”

A kör pár év leforgása alatt népszerűsége tett szert, számos új tagot vonzott be, hivatalos formát öltött, az akkori elnök nevét kapta: Kurländer Antal Egylet. Fejlődtek: egyleti orvost kezdtek alkalmazni, a betegeknek pedig ingyenes orvosi-

és gyógyszeres kezelést biztosítottak.

1858-ban hét jótékonyági/segélyező egylet olvadt a Kurländerbe, ekkortól kezdve „Első Általános Izraelita Betegségélyező és Temetkezési Egylet Pesten” néven, egyesült erővel működtek tovább. A későbbi évtizedekben számos más egylet is becsatlakozott (például: Horn Ede Betegségélyező 150 tagjával 1883-ban, az Óbudai Betegségélyező és Temetkezési Egylet 205, a Szent László Egylet pedig 147 tagjával 1893-ban stb.)

AZ ELSŐ EGYLETI BÉRHÁZ (HÜLT HELYE)

Az Egylet tagdíját ugyan folyamatosan emelték, de ezzel párhuzamosan az ellátás és az anyagi támogatás színvonala is nőttön-nőtt. A minél biztosabb anyagi háttér megteremtése érdekében a vezetőség 1862-ben egy bérház megvételét javasolta, a választás pedig a Kazinczy utca 52. szám alatt álló Diescher-féle házra esett. A földszintes épületet eredetileg 1858-ban építették Diescher János tervei alapján.

Az Egylet a 25. jubileuma alkalmából a szomszédos épületet is megvásárolta, 1884-ben pedig az egész komplexumot emeletesre bővítette. Az épület 1933-ban Földes

Vilmos börgyárosához került, majd az államosításokat követően bór-hulladékfeldolgozó költözött ide – az együttes az 1980-as évek elején megszűnt városképi elem lenni: lebontották, helyére épült a 2007-ben átadott „Eszterház”.

HUMÁNUS SZEMPONT ÉS A ZION

1867-ben, a zsidó emancipáció évében az Egylet felekezeti jellegét megszüntették, azaz innentől kezdve már nem csak „feddhetetlen jámbor életű zsidók”, hanem bármilyen felekezeti feddhetetlen ember jelentkezhetett tagnak – a humánus szempont felekezeten átívelővé lett. A következő évben az Egylet nevét a következőre változtatták: „Zion Betegségélyező- és Temetkezési Egylet”. 1879-től, mint „Zion Egylet”, 1885-től pedig „Zion Jótékonyági Egylet” néven működött.

1891-ben az Egylet megszervezte a „cselédbiztosító-osztályát”, ahol éves szinten 2 forintnyi – jelképes – tagdíjért cserébe megbetegedés esetén az Egylet saját költségén kúrálta a cselédek bármelyik fővárosi kórházban, továbbá hat szakorvost is alkalmazott a tagok egészségi állapotának folyamatos követésére. 1895-ben már 16 orvos és hét szakorvos dolgozott az Egylet kötelékében.

IRÁNY A KÖRÚT!

1893. január 22-én az Egylet közgyűlése az alábbi döntést hozta: „a főforgalomtól távoleső Kazinczy utcai egyleti ház vagy egy, a főváros főforgalmi útján lévő és az újabb kor igényeinek megfelelő házáért elcseréltessek, vagy pedig az értékpapírokkal együtt eladassék és az ezen vagyonrészek eladásából nyerendő összeg egy, a fönt jelzett föltételeknek megfelelő ház vetessék, vagy építtessék.”

Az Egylet külön bizottságot állított fel a megvalósításra, mely eredményeképpen az Erzsébet körút 26. szám alatti üres telket, illetve az azzal határos Kertész utca 27. alatti ingatlant vásárolták meg, majd 6000 forintnyi tiszteletdíj mellett Fleischl Róbert és Brüggermann György műépítészeket kérték fel egy minden igényt kielégítő bérpalota megtervezésével.

Az építkezés 1893. május 1-jén vette kezdetét és 1894. augusztus 1-jén már a rendeltetésének át volt adható. A homlokzati plasztikákat, így az oromzatba vésett „ZION” felirat felett trónoló, kiterjesztett szárnyú turulmadarat is Haraszti József szobrász, bronzöntő készítette el. Haraszti neve egyébként ismerős lehet az Országház nyugati homlokzatát díszítő II. István király szobra kapcsán is.

Az elegáns bérház elsősorban biztos bevételt jelentett, miután a körúti, divatos üzlethelyiségeket, az emeleteken pedig tágas nagypolgári lakásokat bérbe adták. Az egyleti irodájukat a szerényebb, Kertész utcára nyitották meg, de az épület lett otthona az 1893-ban alapított Izraelita Magyar Irodalmi Társulatnak (IMIT) is. A Társulatnak vagyona nem igazán volt, legalábbis anyagi jellegű, viszont máig érezhető gazdagságot hagyott maga után a tudományos tanulmányokkal teleírt évkönyveivel és magyarnyelvű Biblia-fordításával – de megemlítenéd, hogy a Társulat már 1910-ben kezdeményezte egy magyar zsidó múzeum felállítását, mely szorgalmazás eredménye a máig működő Dohány utcai intézmény lett.

ORTOGRAFIAI LECKE: ZION, CION, NETÁN SION?

A jótékonyági egyletek legnagyobbikával, a Zionnal kevés kritikát lehetett megfogalmazni, ha valamit mégis, az maga az Egylet neve volt, hiszen az alapítók a német helyesírás szerint írták a Sámuel könyvből ismert jeruzsálemi erőd nevét.

A helyesírás, pláne a szavak átírása, máig egy kényes kérdés, főleg, ha az félreértésre adhat okot. Félre-

értés pedig volt, az egyik legnevezetesebb 1898. október 14-én, amikor az Egylet 800 koronát osztott szét a szorgalmas diákság között, miután hosszas köszönőbeszéd hangzott el: Spannberger iskolaigazgató dicsőítette Ziont, a köszönetet mondó fiúk méltatták Ciont, Morzsányi Károly pedig szép beszédet mondott Sionról... Azaz Spannberger igazgató ignorálta a német nyelvből azt aényt, hogy a Z betűt C-nek ejtik, a díjazottak viszont helyesen ejtették a németet, Morzsányi képviselő viszont tudta, hogy a jó magyar ember a Ciont Sionnak ejti...

FŐVÁROSI MOZITÖRTÉNELEM A FÖLDSZINTEN

1906 májusában határozta el Borhegyi János, hogy a Zion főbejárat

jobb oldalán megnyitja a körút második moziját. Az „Erzsébet” első mozija rézsut szemben, az Odeonmozgó volt (Erzsébet körút 29.), mely 1899-ben egy üzlethelyiségben nyitotta meg a mozgó újdonság kapuját Neumann József és Ungerleider Mór, a Projectograph alapítóinak szórakoztatásra szánt tőkéje jóvoltából.

A két mozi folyamatos konkurenciát jelentett egymásnak: 1912-ben történt, hogy egy bécsi filmkölcsönző elsőosztályú üzletet ajánlott Borhegyinek a francia kalandfilm, a *Zigomar* (1911) megvételével. A megbeszélést a közeli New York Kávéházban tartották, az üzlet viszont nem jött létre, legalábbis nem Borhegyivel, ugyanis a szomszédos asztalnál hallgatózó Roboz Imre, a Projectograph akkori, fiatal igazgatója elhappolta a filmet. Roboz ebben az esetben ambiciózusabb volt, viszont mégis Borhegyi bizonyult találékonyabbnak: táviratoztatta egy berlini ismerőst, hogy sürgősen szerezzen neki egy *Zigomar* kópiát – mely két nappal előbb érkezett meg az Olympiába, mint a Projectograph párizsi tekerése! Fél órával később már az Olympia műsorán szerepelt, mely hatalmas kasszasiker hozott Borhegyinek. Roboz végül visszapártolt a klasszikus színházhoz és 1921-től a Vígszínház meghatározó alakja lett...

SE, SE, SE...

A bérpalota 1944-ben csillagosház lett, a háborúban megsérült, elrepült a turulmadár, az Egylettel együtt pedig eltűnt a „ZION” felirat is. De a mozi kitartott, Zrínyi lett a neve, a rendszerváltás után pedig Hunnia néven ismertük, 2011-ben megszűnt. A főbb emlékek már nincsenek, de csempék, padok, korlátok... egyszóval foszlányok maradtak, így az Egylet emléke is ott lebeg még.

BIBLIOGRÁFIA: Borhegyi János, „Budapest filmkultúrája 25 évvel ezelőtt”, in: *Filmkultura* (1931), 4. évf. 9. szám, 3-4. old.; Török Gyöngyvér, *Ami látható, és ami láthatatlan* (Budapest: Erzsébetvárosi Polgármesteri Hivatala, 2013); „A »Zion« jótékonyági egyesület”, in: *Egyenlőség* (1895), 14. évf. 12. szám, 11-13. old.; „Hírek – Az izraelita magyar irodalmi társulat”, in: *Egyenlőség* (1893), 12. évf. 44. szám, 8-9. old.; „Hírek – Zion, Cion, Sion”, in: *Egyenlőség* (1898), 17. évf. 41. szám, 12. old.

A SZŐLŐ, AMI ÖRVENDEZTET ISTENT ÉS EMBERT

A szőlő egyike a legrégebben termesztett növényeknek. Noách (Noé) rögtön az özönvíz vége szakadtával, amikor kiszálltak a hajóból, szőlőskertet ültetett, hogy – bölcseink magyarázata szerint – örömet hozzon a világba. A kis, jelentéktelennek tűnő, bokorszerű fa termése a zsidóság számára igen nagy jelentőséget hordoz: „örvendeztet istent és embert” – mondja róla a Bírak Könyve. Bár a zsidó hagyomány a friss gyümölcsnél előbbre tartja a belőle készített bort, maga a gyümölcs is hordoz jelentőséget. *DÉNES ANNA ÍRÁSA*

IZRAEL SZENT GYÜMÖLCSE

A szőlő, mint gyümölcs, egyike Izrael hét terményének, a sivat háminimnek [a.m. hét fajta], melyek különleges szentséggel rendelkeznek:

Mert az Örökkévaló, a te Istened elvissz téged jó országba... oly országba, hol búza, árpa, szőlő, füge és gránátalma (terem), oly országba, hol olaj és (datolya)méz van. (5Mózes 8:8.)

Ez a hétféle termés számított a korai Izrael legsajátosabb, legbővebben termő növényeinek, és ezeknek fontos szerep jutott a Szentély idejében: első termésüket (héberül *bikurim*) fel kellett vinni áldozatként sávuotkor a jeruzsálemi Szentélybe. Napjainkban nem áll a Szentély, az áldozatok is szünetelnek, a hét növénynek mégis kiemelt szerep jut, mivel előnyben részesítjük őket a többi növényvel szemben. Egy tál gyümölcs közül például arra mondjuk az áldást, amelyik a sivat háminim része, és azon belül arra, amelyik a fent bibliai idézetben az „ország” (héberül *erec*) szóhoz közelebb esik. E gyümölcsök fogyasztása után a mai napig különleges áldásokat mondunk, melyek kiemelik szentségüket és az

SZŐLŐ FOGYASZTÁSA UTÁN MONDOTT ÁLDÁS

„Áldott vagy Te, Örök Istenünk, Világ Ura a gyümölcsfáért és gyümölcséért, a mező terméséért, a szép, jó és terjedelmes országért, amelyet kedved szerint őseinknek adtál örökbe, hogy gyümölcsét élvezzék, és javából jóllakjanak! Légy kegyes, Örök Istenünk, népedhez, Izraelhez, városodhoz, Jeruzsálemhez, Cionhoz, ahol Jelenléted lakozik, oltárodhoz és hajlékodhoz, építsd újjá Jeruzsálem szent városát mihamarabb, még napjainkban, és vezess fel oda minket, hadd örüljünk felépülésének, hadd együnk gyümölcséből, lakjunk jól javából, s megtisztulva, szentül mondhassunk rájuk áldást! Mert Te, Örökkévaló, jó és jótévő vagy mindenki iránt. Áldunk is Téged a gyümölcsért. Áldott vagy Te, Örökkévaló, az országért és a gyümölcsért!”

Izrael Földjével való különleges kapcsolatukat. Ebből is látható, hogy az Izrael Földjén növő gyümölcs különleges szentséget hordoz, és az sem véletlen, hogy más, különleges áldásokkal együtt, a Messiás eljövételének is előhírnöke. Érdemes tehát észben tartani, ha az Ország gyümölcsét fogyasztjuk, hogy a Talmud szerint:

Nem lehet kifejezőbb [jele] a megváltásnak, mint amit mondottak: Ti, Izrael hegyei, nyújtsátok ki az ágaitokat és adjátok gyümölcsötöket népemnek, Izraelnek...

(Szánhedrin 98a.)

Vagyis a bőséges gyümölcstermés az eljövendő megváltást jelzi. A szőlő ezen kívül, a megváltás-gondolat körrel összhangban, a boldogságot, békét és biztonságot is szimbolizálja:

És biztonságban lakott Jehuda meg Izrael ki-ki szőlőtője alatt és fügefája alatt Dántól Beér-Seváig, Salamonnak minden napjaiban. (1Királyok 4:25.)

A FELDOLGOZOTT SZŐLŐ

A szőlőből készült bort olyan, örömteli alkalmakkor fogyasztjuk a rituálé részeként, mint a szombati, vagy ünnepi kidusok, a *brit milá* (körülmetelés), vagy az esküvő. Így a szerény megjelenésű szőlőtőke, melyből a zsidó hagyomány legfontosabb italát, a bort adja, emlékeztet minket, hogy nem a külső megjelenés határozza meg az embert, hanem a cselekedetek, melyekkel egyaránt örömet okozunk Istennek és embertársainknak.

A szőlőből a boron kívül aszalással mazsola is készülhet, mely, bár nincs olyan különleges státuszban, mint a bor, mégis szerepel a zsidó hagyományban: a *ros hávánára* (újévre) készített ünnepi kalácsot szokás édes mazsolával gazdagítani, illetve a szintén ros hávánakor fogyasztott, édes sárgarépa cimesz összetevője is lehet a mazsola.

A Tóra a fentiekén kívül is számos helyen említi a szőlőt, illetve a belőle származó bort. Amikor az Egyiptomból való kivonulás után a nép a pusztában bolyongott, Mose (Mózes) kémeket küldött az országba, hogy megtudják, mi vár ott rájuk. A kémek hatalmas gyümölcsökkel tértek vissza:

FAHÉJAS-MAZSOLÁS BÁRHESZ (ünnepi kalács)

Párve

4 pohár víz; 2 kocka élesztő; 2 ek. cukor; 2300 g teljes kiőrlésű liszt; 3 nagy tojás, plusz 2 tojás sárgája; 2 ek. só; 1 pohár cukor; 1 pohár olaj; 2 pohár mazsola

A tetejére: 5 ek. cukor és 1 kk. fahéj keveréke, valamint 2 tojásfehérje

Az élesztőt egy pohár vízben, két kanál cukor hozzáadásával felfuttatjuk. A lisztet tálba szitáljuk, és a mazsola kivételével sorban hozzáadjuk az összetevőket. Alaposan összegyúrjuk, majd megdagasztjuk a tésztát, és belegyúrjuk a megmosott mazsolát is. Letakarva, meleg helyen legalább két órán át kelesztjük, enyhén átgyúrjuk, majd további egy órán át kelesztjük. Ezután chálát veszünk a tésztából, majd 6 egyforma részre osztjuk. Mind a hat részt 4-4 darabba vágjuk, és hurkákat formázunk a darabokból (oszthatjuk 6-6 darabra a hat tésztadarabot). A tésztahurkákat felét meghempergetjük a fahéjas cukorban. Négyes vagy hatos fonással kör alakú bárcsereket készítünk, vegyesen cukrozott és cukor nélküli tésztaszálakból. Újabb 45 percnél hosszabb kelesztés után óvatosan megkenjük a bárcsereket a tojásfehérjével, és előmelegített, 180 fokos sütőben mintegy fél óra alatt készre sütjük őket.

Elérkeztek Eskol [a.m. fürt] völgyéig és ott levágtak egy szőlővenyigét és egy szőlőfürtöt, és vitték azt ketten a pózán; meg a gránátalmákból és a fügékből. (4Mózes 13:23.)

Izrael népét a próféták – többek közt – szőlőhöz hasonlították:

Terjeszkedő szőlőtő Izrael, megtermi gyümölcsét

(Hoséa 10:1.)

... az Örökkévalónak, a seregek urának szőlője Izrael háza (Jesája 5:7.)

A Hasmóneusok, illetve a Bár-Kochbá felkelés (a polgári időszámítás szerinti 132-135) idejében vert zsidó pénzekben is szőlő szerepel, amit egyesek a szőlő és Izrael azonosításával, mások pedig inkább a szőlő termékenység-szimbólum mivoltával magyaráznak. A pénzekben, mozaikpadlókon stb. megjelenő szőlővessző lehet a Messiás eljövételének szimbóluma, Izrael népének megjelenítése, vagy a Tóra leképezése. Egyes magyarázatok szerint a teremtéstörténetben szereplő élet fája szőlő volt.

A SZERÉNY SZŐLŐ

Végül az etimológiai megközelítés: a szerény, alázatos jelentésű „ánáv” szó és a szőlő egyes számú, azonos alakú, de másként írandó héber neve érdekes összehasonlí-

tásra ad alapot. A zsidó hagyomány szerint a héber szavak a teremtéstől fogva léteznek, mivel az Örökkévaló ezen a nyelven teremtette a világot. A héber nyelvben ennek megfelelően nincsenek véletlen egybeesések, minden megfeleltetésnek jelentősége van.

Bölcsünk a következőképpen magyarázzák a kapcsolatot: a szőlőnek önmagában nincsen jelentősége, senki nem vásárol egy szőlőszemet, és egy szem szőlőből bort sem lehet készíteni. A szőlőt fürtökben vesszük. Ugyanígy, a szerény ember nem tulajdonít jelentőséget önmagának, és a szerepe csak a társadalom egy csoportján belül érzékelhető, életét teljes mértékben megosztja másokkal. Emellett a szőlő nemesebb lesz, ha összetörik, hiszen egy üveg nemes bor többet ér, mint egy szép nagy fürt szőlő – ha a szőlőt összetörik, akkor adja ki igazi értékét. A szerény és alázatos emberre ez is igaz: az ember igazi, belső lényét csak nyomás alatt ismerhetjük meg igazán, és sokan vannak, akik összetörnek ettől. A valóban szerény ember azonban képes a legnehezebb helyzetekből is sértetlen lélekkel, értékekkel gazdagodva kikerülni. Az alázatos ember elfogadja a rá mért megpróbáltatásokat, és lélekben megerősödik általuk.

SZŐLŐSALÁTA

Téjes, glutén- és tojásmentes

1 fej saláta; ½ pohár zöld és ½ pohár lila szőlő (nagy szemű); Feta sajt; 1 ek. olívaolaj; 1 mandarin leve; 2 ek. szezámmag; Só, ízlés szerint

A salátát leveleire szedjük, a külső sérült leveleket kidobjuk, a többit vízbe áztatjuk. A szőlőt megmossuk, a szemeket félbevágjuk, a sajtot felkockázzuk.

A szezámmagot száraz serpenyőbe tesszük, és nagy lángon, folyamatosan kevergetve egy perc alatt megpirítjuk. A salátaleveleket fény ellenében ellenőrizzük, nehogy bogár legyen rajtuk, majd megszáritjuk, és feldarabolva nagy tálba tesszük. Hozzáadjuk a többi hozzávalót, megkeverjük és azonnal tálaljuk.

AZ EMIH VALÓDI VALLÁSFILOZÓFIÁJA

HELYTELEN ZSIDÓ ÉRTÉKEK LEJÁRATÁSA A PROGRESSZIÓ JEGYÉBEN

„Leleplező” cikk látott napvilágot az EMIH/Chábád feltételezett teológiai tanításairól, illetve általában a kinyilatkoztatás félreértett filozófiájáról a hvg.hu vélemény rovatában A zsidók felsőbbrendűsége vagy magyar hazafiság címmel április 4-én. A cikk szerzője a Mazsihisz világi vezetésében aktív neológ rabbi, Fináli Gábor. Ugyanitt jelent meg lapunk munkatársának válasza, melyet az alábbiakban adunk közre. KOVÁCS JICHÁK RABBINÖVENDÉK ÍRÁSA

Rendhagyó műfajválasztás egy politikai hetilapban (téves és tájékozatlan) teológiai deklarációt tenni. Az egyházak, példának a katolikus egyház, vagy a mormonok nem politikai folyóiratokban szokták teológiai diskurzusaikat lefolytatni, hacsak nem vezérli őket valamilyen, a tiszta teológiai vitán túli, világmotiváció is.

De nézzük a leleplezés tartalmi elemeit tételesen.

A neológ vallási vezető azt veti az EMIH és a Chabad mozgalom szemére, hogy újra kiadta Bernstein Béla '48-as magyar zsidó szabadságharcosokkal kapcsolatos könyvét. És tette ezt úgy, hogy mindeközben Bernstein elvutódjait, a neológ rabbikat, az EMIH, csakúgy, mint az izraeli rabbinátus, nem fogadja el, sőt! A cikk szerzője szerint, a Chabad magának a felvilágosodásnak az eszméit is elveti, a „nem-zsidókra” „gojokként és emberalattiként tekint” (idézet a cikkből). A vádpontok jogosságának alátámasztására sok minden szóba kerül, de a végkövetkeztetés szinte kézenfekvő: „a chabadot csak a PR, a pénz és a hatalom érdekli”. Bernstein „magyar nacionalista” könyvét is csak ezért adták ki.

Izraelben tanuló ortodox rabbinövendékként nem tisztem mások hitéleti tevékenységét értékelni, mint ahogy azt sem, hogy ítéletet mondjak arról, hogy az EMIH vagy a Mazsihisz milyen célokat és értékeket állít maga elé. (Ez még csak hiteles sem lenne, hiszen évek óta, sok más fiatal kortársamhoz hasonlóan, EMIH-ösztöndíjas vagyok.) *Azt azonban felettébb aggályosnak találok, ha valaki egy egyházi pozícióból, ráadással rabbi titulussal, a „progresszió jegyében” a zsidó hagyományokat középkorinak és etikátlannak titulálja úgy, hogy érvelésében antiszemita toposzokat megidéző csúsztatások és félreértések vannak.*

„ZSIDÓ FAJISÁG” HELYETT SZEMÉLYISÉGFEJLESZTŐ ÚTMUTATÓ

Az ilyen tevékenység nemcsak azért káros, mert a „zsidó fajiság” emlegetésével, muníciót ad valódi kirekesz-

NÉVJEGY

KOVÁCS JICHÁK

- SZÜLETETT: 1988
- FOGLALKOZÁSA: rabbinövendék, Kfar Chabad, Izrael
- CSALÁD: házas

tő fajvédők kezébe, hanem azért is, mert egyszerűen nem igaz az sem, amit a teológiai kérdésekben ír. A 19. századi antiszemita Talmud idézetgyűjtemény-fordítások műfajára emlékeztető módon, a történelmi és teológiai kontextusból kiragadva hivatkozik forrásokra, majd azokat egy laikus közönségnek, a leghitelesebb forrásként („a rabbi írja”) prezentálja.

A neológ rabbi, a 250 éves, több tízezer filozófiai művet magában foglaló Chabad haszid morálfilozófiai iskola tanításaiból szemezget, hogy bizonyítsa, az említett filozófiai iskola a zsidó felsőbbrendűségben és a „gojok” (megint csak az előző írásából idézve) „alantóságában hisz”. Ezzel két alapvető probléma van.

A „kiválasztottság” az ábrahामी tézisek, és Noé hét törvényének hirdetésére való kiválasztottságot jelent...

Az egyik, hogy amikor a mű konkrét fejezeteire hivatkozva írja ezt, akkor annak egyetemes és hagyományos értékeitől elzárkózva elmulasztja megemlíteni a mű valódi lényegét és öndefinícióját: Ez egy az emberi lélekkel és pszichével foglalkozó filozófiai mű, a személyiségfejlesztés ma is naprakész, részletesen kidolgozott útmutatója. A Tánjá mint a mű egyik neve egy arámi kifejezés, amely a zsidó vallásban nem kodifikálásra került tanításokból vett idézetet hivatott jelezni a Talmudban. A mű másik elnevezése Likuté ámárim, ez a héber kifejezés magyarul azt jelenti: mondások gyűjteménye. A szerző ezzel azt kívánta kifejezni, hogy művében nincs semmi újdonság, csak korábbi művek tanításait foglalta össze filozófiailag egységes rendszerbe.

TOMCAT ÉS AZ ANTISZEMITA TALMUDTUDÓSOK

Másfelől, ha már a kontextusból kiragadott részekről beszélünk, ezzel a módszerrel ennél jóval nagyobb csokrot lehetne összeállítani általános zsidó klasszikus forrásokból (értsd nem a támadott Chábád miszticizmusból), sőt magából a zsidó Bibliából is. El is végezték ezt a munkát az antiszemita szerzők például a német August Rohling-féle (1839-1931) „Talmud kiadást”, vagy éppen Tomcat pár évvel ezelőtti hírhedt szereplését a „háromévesen megerősítható kislányokról”.

A CHABAD VALÓDI FILOZÓFIÁJA

Ugyanakkor jóval nagyobb gyűjteményt lehetne összeállítani arról, ahol általános zsidó források, a Chabad filozófia, vagy éppen a néhai Lubavicsi Rebbe beszélnek a származástól független egyetemes emberi értékekről, a zsidóság emberiséggel kapcsolatos küldetéséről. Elég lenne csak megemlíteni a Rebbe „moment of silence” programját, vagy a „Noé hét törvénye” kampányát. Azonban van egy, a Chabad eszmeiség valódi teológiai tartalmánál is fontosabb elem. Ez pedig nem más, mint az ezen eszmeiségre épülő Chábád szervezetek tevékenysége. Az eszmeiséget ért vádpontok itt esnek túl a tűzpróbájukon, s semmisülnek meg a tények hatására egy pillanat alatt. Amikor ugyanis a *felsőbbrendűség* meg *faj* szavakat halljuk, óhatatlanul is a náci faji felsőbbrendűségét hirdető eszméjére asszociálunk. Ennek márpedig nem csak az eszméjét ismertük meg, de tra-

gikus gyakorlati következményeit is. Kérdés, mennyire hiteles egy olyan eszmeiséget, mozgalmat ezzel vádolni, amelynek lelkes képviselői a világ legelhagyatottabb helyeire is önfeláldozóan mennek, a helyi viszonyok alaposabb ismerete nélkül, csak hogy segítsenek másokon. Nemcsak zsidó közösségen, és nemcsak az oktatási tevékenységben, hanem a legkülönfélébb karitatív tevékenységekben (ételosztás, szegények támogatása stb.).

KINYILATKOZTATÁS ÉS „KIVÁLASZTOTSÁG”

Térjünk vissza azokhoz a bizonyos vádakhöz.

Feltehetően nincs egyetlen (különösen a kinyilatkoztatás tézisének álló) vallás sem, amely ne azt hirdetné, hogy követői kiválasztottak és üdvösek. Nincs egyetlen vallás sem, amelynek archaikus szövegeiben ne lehetne fellelni más vallások követőit dehonesztáló idézeteket.

A „kiválasztottság” azonban a zsidóság esetében nem faji felsőbbrendűséget (hiszen a betért zsidó is zsidó) és még csak nem is kizárólagos vallási üdvösséget jelent (ez az oka annak, hogy a zsidó nem térítő vallás). A „kiválasztottság” az ábrahामी tézisek és Noé hét törvényének hirdetésére való kiválasztottságot jelent, amely kiemelt küldetéshez értelemszerűen nemcsak kiemelt felelősség hanem fokozott érdekem is tartoznak. Mindezt persze ki lehet vonni a judaizmusból, csak akkor az már egy másik vallás lesz. Vagy nem vallás, hanem valami más. Ahogy a sakk szabályain is lehet alakítani, csak azt a játékot már nem sakknak fogjuk nevezni. Ez pedig a judaizmus olyan fontos alapvetése, hogy ezt még – a hivatkozott írásban közölt téves levezetéssel szemben – a neológia (Bernstein Bála) sem vetette el. Ha ezt komolyan vesszük, minden filozófiai fundamentum rendelkezésre áll ahhoz, hogy a világ és a zsidóság szóhasználatában a Tóra isteni eredetét elfogadják és annak elutasítói között különbséget lehessen, sőt kelljen tenni. Ez nem egy hierarchikus viszony, hanem arra való hivatkozás, hogy a világ, isteni alapozottsága okán nem esetleges.

Nincsenek előítéletek: csak az ember. Ha legközelebbi barátunk házasságtörő, meg lehet a véleményünk az adott erkölcsi aspektusról, de ettől még nem fogjuk a bensőséges baráti szálakat elvágni. A kinyilatkoztatás isteni eredetének elfogadása nem zsidó és nem-zsidó kérdés, hanem a közös értékrendé.

*A kinyilatkoztatás isteni eredetének elfogadása nem zsidó
és nem-zsidó kérdés, hanem a közös értékrendé.*

Reb Sájele Steiner mindig segít

DÉNES ANNA MESÉJE

Nem is olyan régen, 150 évvel ezelőtt élt egy kis magyarországi faluban, Bodrogkeresztúron egy különösen híres rabbi. Steiner Jesájának hívták, de az emberek annyira szerették, hogy kedvesen mindenki reb Sájelének nevezte őt. Reb Sájele csodatévő hírében áll, és nemcsak a szomszédos falvakból, de még messze földről is látogattak hozzá zsidók és nem-zsidók, szegények és gazdagok, hogy a nagyszakállú rabbitól áldást kérjenek a bajaikra. Mert reb Sájele áldása... az volt csak az igazi áldás, mindig meghallgatták az Égben.

Történt egyszer például, hogy Bodrogkeresztúron nem volt mit enni. Sírtak, jajveszékelték a szegény emberek, hogy mi lesz velük, aztán szeretett rabbijukhoz fordultak, aki, mint rendesen, a karosszékében üldögélt házának ablaka alatt. Azt mondta nekik reb Sájele: ne aggódjatok, menjetek, dolgozzatok, estére étel lesz az asztalotokon. Azzal imádkozni kezdett. Egészen addig imádkozott, amíg egy szekér tűnt fel a falu határában. Lassan haladt a szekér, és ahogy közelebb ért, lehetett már látni, hogy krumplit szállít, de úgy meg volt rakva, hogy az elébe fogott két ló alig bírta húzni. Vánszorogtak a lovak nehéz rakományukkal, reb Sájele pedig csak imádkozott és imádkozott. Amikor a háza elé ért a szekér, a lovak hirtelen megmakacsolták magukat: ők márpedig nem mennek tovább ezzel a hatalmas rakománnyal. Hiába ösztökélte őket a kocsis, csak nem mozdultak. Így hát a kocsis, aki látta, milyen különleges porta előtt akadt el a lovaival, lekászálódott a bakról, bekopogott reb Sájeléhez, és rögtön könyörgőre fogta, hogy a híres cádik segítsen neki. Reb Sájele nyugodtan ránézett, és azt mondta: hagyd itt a rakomány felét, a többivel pedig menj el a vásárba, különlegesen jó

áron fog elkelní a portékád. Így is lett. Így jutottak a keresztúriak krumplihoz, a kereskedő pedig így kötött jó üzletet azzal, hogy ajándékba adta áruja felét.

Egy másik alkalommal a halászoknak, akik a Bodrog folyóban halásztak, semmi nem akadt a hálójukba. Kellett volna pedig a hal, reb Sájele asztalához mindig sokan jöttek enni, el kellett látni a szegényeket. Hiába ígért a rabbi segédje nagy pénzt nekik, sehogyan sem akadt semmi a hálókba. Elküldtek ekkor a halászok egyet maguk közül a rabbihoz, hogy jöjjön gyorsan, mert nincsen fogás. Hamarosan meg is érkezett reb Sájele, és imádkozni kezdett. Abban a pillanatban megtelt a halászok hálója hallal. Olyan fogásuk volt, hogy még a szomszédos piacra is vittek belőle, a szegények pedig nem maradtak éhen a szent ember asztalánál.

A leghíresebb története mégis az egerekkel esett reb Sájele Steinernek. Egy szomszédos faluból érkezett egy Jozsef nevű zsidó azzal, hogy a gabonaraktárát előzönlötték az egerek, mindent tönkretesznek, nem lesz miből kenyeret vennie a családjának. Ezt reb Sájele nem nézhette tétlenül, hiszen egész életében azon fáradozott, hogy zsidó testvéreinek segítsen. Gondolkozott egy kis ideig, majd azt kérdezte: mondd csak, az a fontos ember ott, a falutokban, hogyan bánik a zsidókkal? Nagy sopánkodásban tört

ki a látogató, mert az az ember bizony nem szívelhette a zsidókat, ott ártott nekik, ahol tudott. Azt mondta ekkor reb Sájele: akkor hát menj rögtön a gabonaraktárba, állj ki a közepére, és mondd ezt az egereknek: Egerek, egerek, innen elmenjete, ennek az embernek házat ellepjétek. Így is lett, amit Jozsef hazament a falujába, és a raktár előtt elkiáltotta, amit reb Sájele mondott neki, az egerek sorokba rendeződtek, és már meneteltek is a fontos ember házába. Soha többé nem tértek vissza a gabonaraktárba.

Tartalmasan szeretné eltölteni nyugdíjas éveit?

Igényesen kialakított, az önálló életvitelt támogató környezettel várjuk azokat az időseket, akik a biztonság mellett fontosnak tartják a nyugdíjas évek teljes értékű megélését a háztartási munkák terhe nélkül.

Intézményeink

- elérhető árakat,
- zöldövezeti elhelyezkedést Budapesten és Törökbálinton,
- önálló, akadálymentesített apartmanokat,
- uszodai és gyógytorna szolgáltatásokat,
- intézményi programlehetőségek széles skáláját,
- intézményen kívüli szervezett szabadidős elfoglaltságokat,
- magas szintű egészségügyi és gondozási szolgáltatásokat,
- intézményi orvosi és rendszeres szakorvosi ellátást biztosítanak nyugdíjas korú lakóiknak.

Jöjjön, nézzen be hozzánk!

Várjuk jelentkezését:

06 1 510 00 17

www.olajagotthonok.hu

OLAJÁG
OTTHONOK

Legyen a mi otthonunk az Ön otthona!

Idősothton? – Egy új életforma kezdete!

Napjainkban a nyugdíjasok nagy része szeretné az előtte álló évek minden napját úgy tölteni, ahogy azt a munkával, háztartásvezetéssel, családfenntartással zajló időszakban eltervezte. Kielevezni a szabadságot, megőrizni a függetlenséget, kedvtelésből választani tevékenységet, több időt fordítani hobbi-ra, pihenésre. Egyedül lenni, ha ahhoz van kedve vagy éppen társaságban – a mindennapok terhe nélkül.

Hogyan is telnek egy gondtalan nyugdíjas napjai az idősothtonban?

Ébredés után – melyet nem az ébresztőóra sürget – szabadon dönt, hogy úszással vagy reggelivel induljon a napja. Délelőtt tartalmasan tölti az idejét – kirándulni, sétálni megy, kertészkedik, érdeklődési körének megfelelően talál társakat, akikkel kártyázik, sakkozik, kézimunkázik vagy éppen nosztalgiazik. Délidőben elé teszik az általa választott ételt, majd kis pihenés után ismét várják a programok – színház, koncert vagy éppen érkezik a család. A vacsora elköltése után ismét találhat közösségi programokat vagy visszavonulhat otthonos lakrészébe, olvasgat, filmet néz, online tartja a kapcsolatot szeretteivel, majd nyugovóra tér.

Az otthonok kínálata ma már sok esetben leginkább a szállodai ellátás kényelméhez hasonlít, ugyanakkor az életkor emelkedése okozta egészségügyi változásokra egyéni egészségügyi és gondozási szolgáltatás-

csomagokkal ad választ. Egészségmegőrzésre, az aktív élet fenntartását támogató programokra és az időskori betegségek szűrésére kiemelt hangsúlyt fektetnek az intézmények. A biztonságérzetet a napi 24 órás egészségügyi felügyelet és a rendszeres orvosi, szakorvosi jelenlét mellett őrző-védő szolgálat is növeli.

Az Olajág Otthonokban – mely az egyik legnagyobb magán idősothtonhálózat – elérhető áron találnak igazi otthonot, közösséget, élményekben gazdag életet a lakók a mindennapi terhek – főzés, mosás, takarítás, hivatali ügyek intézése – nélkül.

„Arra kérjük az érdeklődőket, jöjjenek el, nézzenek körül személyesen is nálunk!” – invitál mindenkit dr. Szirmai Viktor főigazgató. A jelentkezéseket a **06 1 510 00 17**-es telefonszámon várják. További információ a **www.olajagotthonok.hu** honlapon.

OPEN

Mádi Zsidó Napok

A csodarabbik nyomában

Mád, 2018. június 29 - július 1.

All inclusive kóser hétféje: szállással, ünnepi étkezéssel és programokkal

Szombatfogadás | szemináriumok | Nigun koncert a zsinagógában | közös ima, gyerek és családi programok | humusz | flódni | kóser tokaji | éjszakai túra Bodrogkeresztúrra

Várunk mindenkit egy igazi spirituális feltöltődésre a Csodarabbik útján, Mádon!

További információ, részletes program:

www.zsido.com

www.facebook.com/csodarabbikutja/
csodarabbikutja@zsido.com

9 771 217 1322001

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.governor.gov.hu
06 40 638 638

MAGYARORSZÁG MEGJELŐL

A projektek az Európai Unió támogatásával valósultak meg.

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség

1052 Budapest, Károly körút 20.

Telefon és fax: (36-1) 268-0183

E-mail: info@zsido.com

MAZSOK
AZ ISRAELI
ZSIDÓ ÖNKÖZSÉG
ELŐKAPITÁNYA

EMIH
EGYSÉGES MAGYARORSZÁGI
IZRAELITA HITKÖZSÉG

CSODARABBIK TŰZ

BARHESZ
CHABAD HOUSE
HUNGÁRIAI ZSIDÓ
KÖZPONT

NYITOTT ZSINAGÓGÁK

A MÚZEUMOK ÉJSZAKÁJÁN AZ EGYSÉGES MAGYARORSZÁGI IZRAELITA HITKÖZSÉG AZ ALÁBBI HELYSZÍNEKEN SZÍNES PROGRAMOKKAL VÁRJA AZ ÉRDEKLŐDŐKET

Zsinagóga a belváros szívében Keren Or Chábád Központ

1052 Budapest, Károly krt. 20.

A rejtett zsinagóga Vasvári Pál utcai zsinagóga

1068 Budapest, Vasvári Pál u. 5.

Tokaj-Hegyalja zsidó öröksége Mádi Zsinagóga

3909 Mád, Táncsics u. 38.

A legrégebbi budapesti zsinagóga Óbudai zsinagóga

1036 Budapest, Lajos u. 163.

BTM Középkori Zsidó Imaház Budavári Imaterem

1014 Budapest, Táncsics Mihály u. 26.

2018.
június 23.

Rabbi a buszon

A Múzeumok Éjszakája „Nyitott Zsinagógák” program elemeként a 4 budapesti zsinagóga között egy különleges buszjárat fog közlekedni. A járat 23:00-kor és 24:00-kor indul.

A buszon Köves Slomó, az EMIH vezető rabbija a közösség más rabbijaival autentikus idegenvezetést nyújt az érdeklődők számára.

A buszjáratra a posta@zsido.com címen lehet előzetesen regisztrálni.

Útvonal:

Keren Or Chábád Központ – Vasvári Pál utcai zsinagóga – Imaház a várban – Óbudai zsinagóga – Keren Or Chábád Központ

Részletek és információ: www.zsido.com

A Múzeumok Éjszakája részletes programjai: www.muzej.hu

